

Doç. Dr.
Metin MENEKŞE

Corresponding Author

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1192-3161>Muğla Sıtkı Koçman
Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
m.menekse@mu.edu.trAraştırmacı
Onur BERBERORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1387-8117>Muğla Sıtkı Koçman
Üniversitesi Tarih Bölümü
Mezunu,
onurberber67@gmail.comBaşvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 16/03/2023 22/03/2023

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1265882>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Muğla Kentinde Kültürel Mirasın İzini Sürmek: Unutulmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Bir Meslek Olan “Semercilik” Üzerine İnceleme

Tracing the Cultural Heritage in the City of Muğla: An Investigation on the Forgotten Traditional Profession of “Saddlebags”

Öz

İnsanlığın tarihi kadar eski olan el sanatları geleneği, insanoğlunun ihtiyaçları doğrultusunda giderek zenginleşmiştir. Belli bir yeteneği olan insanlar, farklı zamanlarda el emeği ürünler ortaya koymuşlar ve zaruri ihtiyaçların giderilmesini sağlamışlardır. Fakat günümüzde meydana gelen gelişim ve bunun beraberinde getirdiği değişim, toplumların kültürüne de yansımıştır. Özellikle değişen teknoloji, yaşam biçimleri ve ihtiyaçlar söz konusu mesleklerin geleceğini de etkilemiştir. Bu etki ise geleneksel meslekler açısından iyi yönde olmamıştır. Geleneksel kültürün bir parçası olan el sanatları, değişimin de etkisiyle günümüzde işlevini yitirmeye başlamıştır. El sanatlarına duyulan ihtiyaç giderek azalmış, hazır ürüne rağbet artmıştır. Bu alanlarda çalışacak eleman bulunamamaya başlamıştır. Dolayısıyla eski ustaların sahip olduğu meslekî bilgi ve tecrübe yeni kuşaklara aktarılamamıştır. Bu nedenle de el sanatlarıyla uğraşacak çıraklar yetiştirilememiş, ilgili mesleklerin unutulup gitmesi durumu ortaya çıkmıştır.

* Makalenin, “3. Muğla Arasta’da Son Semerci Ustalarına Dair Bilgiler” başlığı altında kullanılan veriler ve görseller, TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Programı desteğiyle Muğla Arasta’da yürütülen “Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Unutulmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Meslekler: Muğla Örneği” projesi kapsamında elde edilmiştir. Bununla ilgili olarak 05.06.2022 tarihli Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Kararı da mevcuttur.

ATIF: MENEKŞE Metin, BERBER Onur, “Muğla Kentinde Kültürel Mirasın İzini Sürmek: Unutulmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Bir Meslek Olan “Semercilik” Üzerine İnceleme”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 9/1 (Mart 2023), s. (118-151)

CITE: MENEKŞE Metin, BERBER Onur, “Tracing the Cultural Heritage in the City of Muğla: An Investigation on the Forgotten Traditional Profession of “Saddlebags””, *Journal of History and Future*, 9/1 (March 2023), pp. (118-151)



Bu çalışmada, kökleri çok eskilere giden ve sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan önem taşıyan geleneksel mesleklerden semerciliğin tarihi seyri Muğla kenti özelinde incelenmiştir. Nitekim Muğla, tarihî Arasta'sı, Yağcılar Hanı, Saburhane Semti, Saatli Kule'si ile geleneksel olanı muhafaza etme gayretinde olan bir kenttir. Geleneksel kent dokusu izlerinin günümüzde de yaşatılmaya çalışıldığı bir yerleşim yeri olma özelliğini taşımaktadır. Aynı zamanda, el sanatları alanında da önemli bir potansiyele sahiptir. Arşiv belgeleri ve diğer yazılı kaynaklardan hareketle bu el sanatlarına dair bilgilere ulaşılabilmektedir. Ayrıca sözlü tarih yöntemi de kullanılarak birtakım bilgiler elde edilebilmektedir. Nitekim Muğla kent merkezinde semercilik mesleğini icra etmiş olan son ustaların yanında çalışmış iki kaynak kişi tespit edilerek onların bilgilerinden istifade edilmiştir. En nihayetinde bu çalışmayla, Muğla kent merkezinde unutulmaya yüz tutmuş geleneksel bir meslek olan semerciliğe dair yazılı kaynaklardan ve mesleği icra edenlerin gözlemlerinden, deneyimlerinden yararlanılması yoluyla kültürel mirasa dikkat çekmek ve daha sonra bu alanda yapılacak çalışmalara referans oluşturmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muğla, Arasta, Kültürel Miras, Geleneksel Meslekler, Semercilik

Abstract

The tradition of handicrafts, which is as old as the history of humanity, has gradually become richer in line with the needs of human beings. Professional people produced handmade products at different times and ensured that essential needs were met. However, today's development and the accompanying change have also been reflected in the culture of societies. Especially changing technology, lifestyles and needs have also affected the future of these professions. This effect was not good for traditional professions. Handicrafts, which are a part of traditional culture, have begun to lose their function with the effect of change. The need for handicrafts has gradually decreased, and the demand for ready-made products has increased. The shortage of personnel to work in these areas has begun. Therefore, the professional knowledge and experience of the old masters could not be transferred to the new generations. For this reason, apprentices to deal with handicrafts could not be trained. Eventually, the situation of forgetting related professions has emerged.

In this study, the historical course of saddle making, which is one of the traditional professions that has very old roots and is important in terms of social, cultural and economic aspects, has been examined in the city of Muğla. As a matter of fact, Muğla is a city that strives to preserve the traditional with its historical Arasta, Yağcılar Han, Saburhane District and Saatli Kule. It has the characteristic of being a settlement where traces of traditional urban texture are tried to be kept alive today. At the same time, it has an important potential in the field of handicrafts. Based on archival documents and other written sources, information about these handicrafts can be reached. In addition, some information can be obtained by using the oral history method. As a matter of fact, two source people who worked with the last masters who have practiced the saddlebag business in the city center of Muğla have been identified and their knowledge has been benefited from. Ultimately, it is aimed to draw attention to the cultural heritage by benefiting from the written sources about saddle-making, a forgotten traditional profession in the city center of Muğla, and from the observations and experiences of those who practice the profession, and to create a reference for the studies to be done in this field later on.

Keywords: Mugla, Arasta, Cultural Heritage, Traditional Professions, Saddlebags

GİRİŞ

“El sanatlarında icra, üretim demektir. Geleneğin ustası, sözle ifade edebileceğinden daha fazlasını icrasına yansıtır. Ortaya çıkan eserden sözün gücünü aşan daha derin izler ve deneyimler görülür.”¹

Türk Kültüründe Geleneksel Meslekler

Insanoğlu, temel ihtiyaçlarını gidermek ve yaşamını pratik olarak sürdürmek amacıyla çeşitli ürün ve alet-edevat üretme uğraşı içerisine girmiştir. İnsanoğlunun, yaşamsal faaliyetlerini devam ettirebilmesi için doğadan yararlanması ve taş, toprak, ağaç, maden, kemik vb. kullanabileceği her şeyi kullanarak temel ihtiyaçlarını karşılaması gerekmiştir. Temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik girişimler de sanatların/zanaatların ortaya çıkmasını ve şekillenmesini sağlamıştır. Sanat, Arapça’da san‘ (sun‘); “yapmak, etmek”, sana‘; “işinde mahir olmak”, san‘at ise; “yapılan iş, meslek” anlamına gelmektedir. Terim olarak sanat; “maddî veya zihnî bir iş ve çabada izlenen düzenli ve özel yol, yöntem” diye tarif edilmiştir. Literatürde sanat için; insanın el becerisiyle yaptığı şeyler; gözlem, çalışma veya uygulama yoluyla elde edilen üstün nitelikli öğrenme yeteneği; bir işi belli bir estetik duyguyu yansıtacak biçimde gerçekleştirme tarzı; bir etkinliğin gerçekleştirilmesi veya belli bir işin yapılmasıyla ilgili yöntem, bilgi ve kuralların tamamı şeklinde birçok tanım yapılmıştır.² Zanaat ise Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre, insanların maddeye dayanan ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte tecrübe, beceri ve ustalık gerektiren iş, sınaat, el ustalığı isteyen işleri içerisine alan bir kavramdır.³ 20. yüzyıl ortalarında yaşayan sosyolog C. Wright Mills, zanaatkârın niteliğini tanımlama çabasına katkıda bulunurken şu bilgilere yer vermiştir:

“Zanaat duygusu taşıyan bir emekçi, kendi içinde yer aldığı ve kendisi için yaptığı bir işle ilgilenir, yaptığı işten duyduğu memnuniyetler kendi ödülleri, gündelik emeğin ayrıntıları ortaya konulan ürünle bağlantısını işçinin zihninde kurar, beceri iş sürecinde gelişir, iş de deney yapma özgürlüğüyle bağlantılıdır, nihayet aile, toplum ve siyaset zanaat emeğindeki içsel tatmin, uyum ve deney tarafından ölçülür”⁴

El sanatları geleneğinin tarihi, insanlığın tarihi kadar eskidir.⁵ İnsanoğlunun ihtiyaçları zengin bir el sanatları geleneğini ortaya çıkarmıştır. Türk kültüründe çinicilik, ebru, hat, dokumacılık, cam işlemeciliği, taş işçiliği, tezhip, bakırcılık, minyatür, ahşap oyma ve demircilik gibi el sanatları yer almaktadır. El sanatları geleneğinde toplumun estetik değerlerinin yanı sıra bireyin sanatsal

- 1 Henry Glassie, *Günümüzde Geleneksel Türk Sanatı*, (Çev. Yasemin A. Süha Oğuzertem), Pan Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 17.
- 2 Turan Koç, “Sanat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.36, İstanbul 2009, s. 90.
- 3 *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, C.2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998, s. 2497.
- 4 Richard Sennett, *Zanaatkâr*, (Çev. Melih Pekdemir), Ayrıntı Yayınevi, İstanbul 2009, s.42.
- 5 Mustafa Arlı, “El Sanatlarının-Gerileme, Kaybolma ve Öğretim Biçimlerinin Değişme Nedenleri ile Geliştirilme ve Yaşatılmasına İlişkin Öneriler”. *I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri 18-21 Kasım 1981*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir 1984, s. 41.

yaratıcılığının izlerini görmek de mümkündür.⁶

El sanatları, toplumun ihtiyaçlarını karşılayan zanaat kolunu işaret etmektedir. Bu zanaat, ölçüsü göz kararı olan, el işçiliğine ve bilek gücüne dayanan, el yapımı aletlerle icra edilen, toplumun zekâ seviyesini ve karakterini gösteren, daha ziyade ustalık isteyen, çoğu kez talebe göre üretimi gerçekleşen geleneksel meslekleri tanımlamaktadır.⁷

El sanatları, geçmişle gelecek arasında kurulan bir kültür köprüsüdür.⁸ El sanatlarının pek çok türü, kültürel ifadelerin ve çeşitliliğin yansıtıldığı eşi ve benzeri olmayan özgün ürünlerdir. Farklı ustalar bir yana, aynı ustanın aynı türde ürettiği ürünler bile birbirinin aynısı değildir. Sadece birtakım benzerlikleri vardır.⁹

Türkler, gerek Atayurt Orta Asya’da, gerekse Anadolu’da kurdukları medeniyetler dolayısıyla büyük ve zengin bir kültür birikimine sahip olmuşlardır. Bu zengin kültür birikimini gittikleri her yere taşımaları, Anadolu’nun el sanatları hazineleri ile dolu olmasında ve anayurdun el sanatları ve kültür merkezi olarak tanınmasında önemli bir etken olmuştur.¹⁰

Anadolu’da mesleki örgütlenme, koordinasyon ve denetim unsurlarından sorumlu bir kurum olarak *Ahilik* teşkilatı önemlidir. Ahilik ilk etapta, ihtiyaç sahiplerine gönüllü yardım, çeşitli mahalli çözümsüzlüklere çözüm üretme ve İslam bilgilerinin paylaşıldığı toplantılar şeklinde kendisini göstermiştir. Daha sonrasında özellikle Osmanlı Devlet’i döneminden itibaren oluşmaya başlayan sıkı sosyo-kültürel düzende meslek erbabları ve esnaf tarafından sahiplenilmiş ve onların organize olmasında, denetlenmesinde, üretim emeklerinde ve ahlaki değerlerinde belirleyici bir esnaf ve zanaatkâr teşkilatlanması haline gelmeye başlamıştır.¹¹ Çarşıların güvenliliği yine Ahilik teşkilatı tarafından sağlanmıştır.¹²

Osmanlı Devleti’nde de esnaf teşkilatı, üretim yapan, hizmet sunan ve ticari faaliyetlerde bulunan örgütlenmiş bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı kentlerinde halk ve esnafı yakından ilgilendiren en önemli hususlardan biri günlük gereksinimlerin karşılanması olmuştur. Özellikle temel ihtiyaç maddelerinin uygun fiyatlarla sağlanması, yönetimin başlıca amaçlarından birisidir. Bu doğrultuda esnaf liderleri aracılığıyla çeşitli kural ve nizamların uygulanmasına çalışılmıştır.¹³ Örneğin, 1650 tarihinden sonra kaleme alındığı anlaşılan, yazarı veya bir araya toplayanı belli olmayan, çeşitli sanat dalları ve bunlarla uğraşanların durumlarını, bunların uymaları gereken hususları açıklayan *Kanun-nâme-i Ehl-i Hiref* adlı yazma eserde, oduncu mesleği ile ilgili

6 H. Örcün Barışta, *Türk El Sanatları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. IX.

7 Cavit Polat, *Osmanlı’dan Günümüze Maraş’ta Bakırcılık*, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2014, s. 11.

8 Cavit Polat, *a.g.e.*, s. 8.

9 Feriha Akpınarlı vd., *Kahramanmaraş El Sanatları*, Cilt: 1, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş 2014, s. 20.

10 Mücella Kahveci, “21. Yüzyıla Girerken Geleneksel Türk El Sanatları”, *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara 1998, s. 387.

11 Hamdi Kızıler, “Osmanlı Toplumunun Sosyal Dinamiklerinde Ahilik Kurumu”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 4 (2), 2015, s. 411.

12 Mehmet Arı, “Ahiliğin Siyasal Boyutları ve Günümüzde Yeniden Yorumlanması”, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 2008, s. 42.

13 Fahri Maden, “XVIII. Yüzyıl Sonu XIX. Yüzyıl Başlarında Kastamonu’da Esnaf Grupları, Zanaatkârlar ve Ticari Faaliyetler”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı:15, Güz 2007, s.152.

şunlar yazılıdır: “Odunlarının katır yükünde her biri üç karış yüksekliğinde, altı karış boyunda, eşek yükünde odunun iki buçuk karış olması gerekir. Bundan aşağı olması yasaktır. Şehir yakınına gelindiğinde bir kısmı çıkarılarak azaltılmadan adedini aynı tutarak, yükünü de fazla yapmamak gerekir. Nalları ve semeri düzgün olmalıdır. Buna uymayarak inat eden cezalandırılır.” Kanun-nâmede sözü edilen kaybolmuş veya kaybolmaya yüz tutmuş esnaf zümreleri hakkında verilen bu bilgiler, Türk toplumunun 17. yüzyıldaki sosyal yapısına ışık tutması bakımından önemlidir.¹⁴

Ülkemizde Selçuklulardan Osmanlıya, Osmanlıdan Cumhuriyet’e taşınan, bir yönüyle geçmişimizi ve geçmişten günümüze taşınan kimliğimizi yansıtan Türk kültürünün maddi ürünleri, Cumhuriyet’in ilk yıllarında (1930’lu yıllarda) el sanatları adıyla anılmaya başlanmıştır. Tüm dünyada geleneksel meslekler dâhilinde üretilen el sanatları, sanayi devrimine kadar varlığını güçlü olarak devam ettirmiştir. Sanayi devriminden günümüze geldikçe el emeğine dayalı üretilen ürünler yavaş yavaş azalmış, bazıları tamamen ortadan kalkmış, bazıları da şekil veya işlev değiştirerek günümüze gelebilmiştir.¹⁵

Değişen ticari, ekonomik, teknolojik ve kültürel koşullara ayak uyduramayan ya da yeterince uyum sağlayamamış geleneksel meslekler, bir toplumun gelenek ve görenekleri çerçevesinde sahip olduğu kültür ve sanat düzeyinin bir yansımasıdır. Dolayısıyla UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nin özellikle korunmasını istediği beş halk kültürü alanından biri de “El Sanatları Geleneği” olmuştur. Zira bu el sanatları, dünyadaki üretim ve tüketim tarzlarının değişmesiyle birlikte hızla ortadan kalkmaktadır. İşte bu noktada, UNESCO tarafından hazırlanan “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”, somut olmayan kültürel mirası “yaşatarak koruma” prensibini esas almıştır. Sözleşmede “insan” kavramının öne çıkarılmasıyla kültürel mirasın korunmasında; “kültürel mirası üreten ustalara”, “kültürel mirası taşıyan ve aktaran bireylere” ve de “kültürel mirasların aktarıldığı mekânlara” özel bir önem atfedilmiş ve “yaşatarak koruma” yöntemi benimsenmiştir. Somut olmayan kültürel mirası yaşatarak korumanın mümkün olabilmesi için de somut olmayan kültürel mirasa “görünürlük” ve “sürdürülebilirlik” kazandırmak; bu konuda “kültürel bellek oluşturmak”, somut olmayan kültürel mirasa “sahip çıkmak”, bu mirası “korumak” ve “aktarmak” gerekmektedir. Başka bir ifadeyle; somut olmayan kültürel mirası yaşatarak korumak için bu mirası çok yönlü olarak ele almak ve korumak ve aktarmak gerekmektedir.¹⁶ Nitekim bu çalışmayla da somut olmayan kültürel mirasın önemli örneklerinden biri olan semercilik geleneğinin Muğla kenti özelinde ele alınması, işlenmesi ve gelecek nesillere aktarılması hedeflenmiştir.

Türk Kültüründe Semercilik

Kâmûs-ı Türkî’de semer; “yük hayvanlarına yükü bağlamak için sırtlarına konulan şey ve hamal arkılığı” olarak açıklanmıştır.¹⁷ Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise Yunanca kökenli bir kelime olarak verilirken; “beygir, katır gibi hayvanların sırtına yerleştirilen, üzerine yük bağlanan veya binilen, iskeleti ağaçtan olan bir yastık, hamalların yük taşırken kullandığı deriden sırt

-
- 14 Zanaatkârlar Kanunu (Kanun-Name-İ Ehl-İ Hiref), Haz. Abdullah Uysal, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Yayın no:498, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1982, s.93.
- 15 İsmail Öztürk, “Türk El Sanatlarının Günümüzdeki Durumu (Tarihçe, Sorunlar, Öneriler)”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, (7), 2005, s. 67-68.
- 16 Metin Ekici ve Pınar Fedakâr, “Ege Üniversitesi” Deneyimleriyle Somut Olmayan Kültürel Miras” Yaşatarak Koruma”, *Millî Folklor*, 25(100), s. 60.
- 17 Semseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317, s. 735.

yastığı, arkalık” olarak tanımlanmıştır.¹⁸ Daha detaylı bir anlatımda ise semerin, *eşek, katır ve beygir gibi binek ve yük hayvanları için kullanılan, hayvanların sırtlarına yerleştirilen, üzerine yük bağlanan ya da binilen bir araç olduğu, ağaçtan yapılan iskelet üzerine deri, keçe, dokuma gibi malzemeden kalıpların içi semer otu (kamuş, sazlık vb.) ile doldurulup sarılarak dikilen bir eşya olduğu* belirtilmiştir.¹⁹

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat'a göre semercilere, eğercilere “*ekkâf*”²⁰ adı verilmektedir. Semer yerine *eğer, eyer, rihale*²¹ *pâlân*²², *rahal*²³, *rahl*²⁴ da kullanılmıştır. Ayrıca semercilik işini yapanlara, *semer dikici, palancı pâlân-dûz*²⁵ adı verilmiştir. *Pâlân-dûzân*²⁶ ise eğer, semer gibi şeyler diken saraçlar, palanduzlar anlamına gelmekle birlikte *pâlânî*²⁷ de semerci olarak tanımlanmıştır. Doğramacılık, semercilik gibi işlerde kullanılan avadanlığa da *miyân-ger*²⁸ denilmektedir.

Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü'ne göre *palan duzân-ı hassa*, sarayın has ahır halkı arasındaki palancılar için kullanılan bir tabirdir. *Pâlân*; yük hayvanlarına vurulan semer, *palanduz* da palan yapan, semerci demektir. Vesikalarda *palanduz* yerine yine o mânaya gelen “*palanî*” de geçmektedir. *Palanî*, yük hayvanlarına palan, semer yapanlar için kullanılmaktadır.²⁹

Semerin ilk ne zaman ortaya çıktığı konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. *Taner*, Mısır, Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerine ait arkeolojik buluntu, kabartma ve duvar resimlerinde hayvanların sırtlarına yük taşımaya yarayan bir araç yerleştirildiğini belirtmiştir. Yine, Arap ve Farsların da semeri kullandığına işaret ederek Türklere de bu milletler aracılığıyla geçmiş olma ihtimali üzerinde durmuştur. Diğer taraftan, Türklere de “*eyer*”in varlığına işaret etmiştir. Bu hususta, eski Türk medeniyetinin at ve demircilik gibi iki ana unsur üzerine şekillendiğini, bunu koyun yetiştiriciliği ve dokumacılığının desteklediğini belirtmiştir. Dolayısıyla hayvan yetiştiriciliğinin merkezde olduğu Bozkır kültür çevresi için *eyer, semer* gibi araçların erken dönemden beri kullanıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.³⁰ Neticede, semerin ilk kez Arap veya İranlılar tarafından kullanıldığı düşünülürse de atın ilk ehlileştirilmesi ve eyerin ilk kez Türk medeniyeti dâhilinde yer alması semer benzeri yaygının Türklere yakınlığını ortaya çıkarmaktadır.³¹

18 *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, C.2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998, s. 1937-1938.

19 Pakize Kayadibi, “Semercilik, Hamuççuluk, Kürtüncülük”, *Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi*, C. 2, T.C. Ticaret Bakanlığı Yayını, Ankara 2021, s.374.

20 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2007, s. 212.

21 *Eyer, at semeri*. Ferit Devellioğlu, a.g.s., s. 893.

22 *Semer, eğer*. Ferit Devellioğlu, a.g.s., s. 852.

23 (*Rihâl*), *semer, palan*. Ferit Devellioğlu, a.g.s., s. 872.

24 (*Rihâl*), *semer, palan*. Ferit Devellioğlu, a.g.s., s.874.

25 *Palancı, semer dikici, semerci*. Ferit Devellioğlu, a.g.s., s. 852.

26 *Eğer, semer gibi şeyler diken saraçlar, palanduzlar*. Ferit Devellioğlu, a.g.s., s. 852.

27 *Semerci*. Ferit Devellioğlu, a.g.s., s.852.

28 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.781.

29 Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 2, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s. 752.

30 Nuri Taner, “Bir Halk Sanatı olarak Semercilik ve Türkiye’de Bu Sanatla İlgili Terim, Deyim ve Araçlar”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri V*, 23-27 Haziran 1986, Başbakanlık Basımevi, Ankara, ss. 377-398.

31 Ayşe Levent-Cumali Levent, “Arapgir’in Son Palancıları”, *International Social Mentality and Researcher*

Semer kullanımındaki amaç, yük hayvanının sırtına konulacak yükün sırtına zarar vermeden ağırlığını dengeleyerek rahat taşınmasını sağlamaktır. İnsanların katır, eşek, deve gibi hayvanların sırtında uzak mesafelere ulaşımında semer; atlar da ise daha çok eyer denilen “binek hayvanlarının sırtına konulan ve oturmaya yarayan nesne” tercih edilmektedir.³² Asya’da tarımsal faaliyetlerde semerin kullanımı şöyle dile getirilmiştir: “*Harman sürececek adam vurur eşeklere veya yük hayvanları arasında bulunan öküzlere bir eşek ya da yük semeri vurur ve üzerine binerek harman düğür.*”³³ Selçuklu çağının başlarından itibaren semer, eyer ve havutların konması için ayrı bir yer yapıldığı ve bu yere de “*eyerlik, edherlik*” denildiği ifade edilmektedir.³⁴

18. yy sonlarında Türkiye’ye seyahatlerde bulunan *Olivier*’in, Türklerin semer kullanımıyla ilgili izlenimlerine ulaşılabilir. Seyyah, Bozcaada’dan Midilli’ye geçerken kullanılan ulaşım hayvanına ve semerine dair şu bilgilere yer vermiştir: “*...bize yük taşıyacak ve binek görevi görecektir katırları getirdiler. Biz de yola koyulduk. Bütün gayretlerime ve yeniçerilerin iltimasına rağmen katırın sırtına koyacak bir semer bulamamış, bir kalın keçe ile yetinmek zorunda kalmıştık. Aslında buraların halkı hep böyle seyahat ederlermiş. Semeri olan sadece birkaç ağa varmış.*”³⁵ Seyyahın bu ifadelerinden hareketle, semerin, herkeste kolay bulunan bir eşya olmadığı anlaşılmaktadır.

Semerciler, kent merkezindeki çarşıların yanı sıra saraçhanelerin yanı başında, yolcuların konaklamasına mahsus hanların yanında, kervansarayların yakınında mesleklerini icra etmişlerdir. Bu alanlarda bazen eskiyen semerleri tamir etmişler bazen de yenisiyle değiştirmişlerdir.³⁶



Resim 1: İzmir’de Semerciler³⁷

Thinkers Journal, 2021, 7(47), s.1453.

32 Pakize Kayadibi, “Semercilik, Hamutçuluk, Kürtüncülük”, *Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi*, C. 2, T.C. Ticaret Bakanlığı Yayını, Ankara 2021, s.375.

33 Burhan Oğuz, *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri (Tarım, Hayvancılık, Meteoroloji)*, Bölüm 3, 2/C, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s. 379.

34 Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C.3, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1978, s. 35.

35 Antonie Olivier, *Türkiye Seyahatnamesi*, C. 2, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1977, s. 35-36

36 *Evvel Zaman İçinde İzmir*, (Yayına Hazırlayan: Uğur Yeğın), İzmir Ticaret Odası Kültür, Sanat ve Tarih Yayınları 10, İstanbul 2009, s. 91.

37 *Evvel Zaman İçinde İzmir*, s. 91.

Osmanlı Devleti'nde cephaneden gönderilen barut varilleri ve fişek sandıkları üzerine keçe ve meşin sarmak üzere semercilerin istihdam olunduğu görülmektedir. Nitekim 9 Mart 1804 tarihinde bu şekilde istihdam olunan semercilerin ücretleri olan 458,5 kuruşun ödenmesi istenmiştir.³⁸ Yine, İstanbul Baruthanesinde istihdam olunan semercilerin sekizer kuruş yevmiye aldıkları, fakat bunun yeterli gelmediği nezaret tarafından bildirilmiş, yevmiyelerine ikişer kuruş zam yapılarak onar kuruş yevmiyeye çıkarılması hususu Meclis-i Vâlâ'da da görüşülerek Sadarete sunulmuştur.³⁹ En nihayetinde ilgili durum uygun bulunarak kabul edilmiştir.⁴⁰



Resim 2: 6 Santimetrelik Dağ Topunun Nakli İçin Semer Takımı ve Nakliye Tertibi⁴¹



Resim 3: 6 Santimetrelik Dağ Topunun Nakli İçin Semer Takımı ve Nakliye Tertibi⁴²

38 BOA, C.AS., 271/11270, 27 Zilkade 1218/9 Mart 1804.

39 BOA, İ.MVL. 298/12109, 22 Cemaziyülevvel 1270/20 Şubat 1854.

40 BOA, İ.MVL. 298/12109, 29 Cemaziyülevvel 1270/27 Şubat 1854.

41 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamid Koleksiyonu, Erişim: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91189---0005.jpg>, 05.03.2023.

42 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamid Koleksiyonu, Erişim: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91189---0006.jpg>, 05.03.2023.

Anadolu’da semer yerine “*palan, paldım, kürtün, gürtün, binim, göçek, peki, çul*” gibi yöreden yöreye değişen adlar kullanılmaktadır.⁴³ Türk kültüründe semer üzerine atasözü ve deyimler de mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır: “*Onun semeri eksik. Eşeğe altın semer vursalar yine eşektir. Eşeğe semer yük değil. Hamala semeri yük olmaz (değildir). İnsan eşek olunca semer vuran çok olur.*”⁴⁴

Semercilik, Türkiye’nin hemen hemen her yerinde 20. yüzyılın son çeyreğine kadar canlılığını sürdürmüştür.⁴⁵ Fakat günümüze yaklaştıkça semer kullanımının azalmasına paralel olarak bu canlılığını yitirmiştir. Semerler önce kentlerde sonra yavaş yavaş köylerde önemini kaybetmiştir. Nitekim artık en ücra yerleşim birimlerinde bile eşekler yük hayvanı olarak kullanılmamaktadır. Bu da aslında mesleğin yaşatılmasının ne kadar zor olduğunun başka bir göstergesidir.⁴⁶

Semercilik, Türkiye’nin hemen her şehrinde ya bitmiş ya da birkaç temsilcisi ile aile mesleği olarak varlığını devam ettirmektedir. Semerciliğin kaybolmaya yüz tutmuş meslekler içinde bulunmasına ve kültürel, sanatsal, tarihi değeri olan bu mesleğin ortadan kalkmasına neden olan en önemli sorun, mesleği icra edebilecek ve gelecek kuşaklara aktarabilecek yeni ustaların yetişmemesidir. Bunun nedeni, semercilik sanatının zor oluşu, ekonomik değerinin düşük olması ve ayrıca gelecek vaat etmemesi söylenebilir.⁴⁷

Anadolu’da semercilik geleneğini devam ettiren ustalara nadir rastlanmaktadır. Örneğin, Erzurum’da geçmişi yüzyıllara dayanan semercilik mesleğinin günümüzde yaşayan tek ustası kalmıştır. Gürcükapı semtinde baba mesleğini yaşatmaya çalışan *Abdülhamit Akbulut*, mesleği devam ettiren şu an tek kişidir. Semer ustası *Abdülhamit Akbulut*, bu konu ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir:

*“Semercilik hayvanın sırtında yükün taşınmasını sağlayan araçtır. Semercilik artık bitti tükendi. Bu semeri artık benden başka yapanda kalamadı. Biz normalde Saraçcıyız ama ihtiyaç olduğunda semeri de yapıyoruz. Bu mesleğin en genci en yaşlısı da benim. Semercilik mesleğini teknoloji bitirdi. Dağa bile traktör çıktığı için hayvana ihtiyaç kalmadı durum böyle olunca semercilikte bitti. Hayvancılık artık son dönemini yaşıyor. Herkes lükse alışmış. Önceden at binmek ihtiyaçtı şimdi ise lüks oldu. Bizi ayakta tutan Erzurum’a has olan ata sporumuz cirittir, 40 sene önce işlerimiz çok yoğundu. Sipariş bile yetiştiremiyorduk. Doğunun her yerinden sipariş aldığımız oluyordu. Yaklaşık olarak bu mesleği icra eden 50 dükkân vardı. Ama şimdi tek ben kaldım. Benden sonrada bu meslek biter.”*⁴⁸

43 Pakize Kayadibi, “Semercilik, Hamutçuluk, Kürtüncülük”, *Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi*, C. 2, T.C. Ticaret Bakanlığı Yayını, Ankara 2021, s.375.

44 Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2011, s.27, 124, 137, 148, 167.

45 Süleyman Fidan, “Gaziantep’te Zanaatler: Semercilik, Çulculuk ve Palancılık”, *Journal of Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16(2), s. 581.

46 Canser Kardaş, *a.g.m.*, s. 42.

47 Canser Kardaş, “Zamanın Yükü: Muş’ta Geleneksel Semerciliğin Son Temsilcisi Burhan Usta”, *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, Cilt 2, Sayı 2, s.41.

48 Oğuz Dilmaç, «Erzurum’da Kaybolmaya Başlayan Yöresel El Sanatları», *Akdeniz Sanat Dergisi*, 2013, 6 (11), s. 95.

Semer Yapımında Kullanılan Malzemeler

At, eşek, katır gibi binek ve yük hayvanlarının taşıyacakları yükün hayvanın sırtına zarar vermemesi için ağaç iskeletli bir ürün olan semer yapılmıştır. Zira semerin yapımı zahmetli olduğu kadar özen de isteyen bir sanattır.⁴⁹ Semerin içi hasır otuyla doldurulmakta, dış kısmı deri ve keçeyle desteklenmektedir. Ancak en dış kısımda özel bükümlü ağaç kısımları vardır. Bu ağaç kısımlar yük bağlamak için yapılmış özel donanımlardır.⁵⁰

Semer yapımında genellikle kavak ağacının kullanıldığı görülmektedir. Yalnız kavak ağacının dirsekli kütük olması gerekmektedir. Ağaç kesildiği gibi yaş halde olduğundan yapısının deforme olmasına sebep olacağı için dinlenmiş ve kurumuş ağaç kütüğü kullanılmaktadır.⁵¹ Genel olarak semer yapımında kullanılan araç-gereçler şu şekildedir; ölçü ipi, ağaç (semerin ön, arka ve yan tahtalarını oluşturan kısımda), balmumu, berdi (çil, kamış, sazlık), kazıl ipi, keçe, kumaş, dokuma (halı, kilim), kınnap/hınnap, pamuklu ip, pamuklu bez, sahtiyen, sırim ve teliz/çuval gibi malzemelerdir. Semerci ustaları, kullandıkları berdi (çil, sazlık, kamış), eğri ağaç (meşe, söğüt, gürgen), deri ve keçe, dokuma gibi malzemeleri genellikle yakın çevreden temin ettiklerini ifade etmektedirler.⁵²

1. Muğla Tarihî Arasta Çarşısı ve Geleneksel Meslekler

1.1. Muğla Kenti ve Tarihî Arasta Çarşısı

Muğla'da Türk-İslam kültürüne ait ilk yapıların oluşması Menteşe Beyliği dönemine kadar uzanmaktadır. Nitekim fizikî doku içerisinde Türk dönemine ait bilinen en eski yapı, 1344 yılında Menteşe Beyi İbrahim'in inşa ettirdiği Ulu Camii'dir. Kentteki yerleşim bu merkezden başlayarak gelişme göstermiştir. 1493 yılında Hacı Muslihiddin tarafından yaptırılan câmi, medrese, muallimhâne ve çeşme gibi unsurlardan oluşan külliye kentteki ikinci bir merkez oluşturmuştur.⁵³ Kentin yerleştiği Asar Dağı'nın üzerindeki kale içinde başlayan yerleşme, daha sonra Asar'dan aşağı güneye doğru önceleri düzensiz olarak yayılmış, Ulu Cami, Yağcılar Hanı, Kocahan, Kurşunlu Camii, Şahidi Türbesi gibi dini ve ticari merkezlerin kurulmasıyla ve Asar'ın doğu ve batı kenarlarından akan Kara Muğla ve Basmacı derelerinin etrafında kentsel gelişim göstermiştir.⁵⁴

49 Canser Kardaş, *a.g.m.*, s.41.

50 Pakize Kayadibi, *a.g.m.*, s.375.

51 Osman Kunduracı, "Muğla- Yatağan İlçesi Turgut Köyünde Semercilik", *14. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi*, Aydın, 11-13 Kasım 2020, s.96.

52 Pakize Kayadibi, "Semercilik, Hamutçuluk, Kürtüncülük", *Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi*, C. 2, T.C. Ticaret Bakanlığı Yayını, Ankara 2021, s.377.

53 Zekai Mete, "Muğla", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXX, İstanbul 2007, s. 377.

54 Oktay Ekinci, *Yaşayan Muğla*, Bilimsel Eserler Kolektif Şirketi, İstanbul 1985, s. 20.



Resim 4: Muğla Kasabası ⁵⁵

Çelebi Mehmed (1413-1421)'in ölümü üzerine tahta geçen II. Murad (1421-1451), 1424 yılında Menteşe Beyliği'ne son vermiş ve beylik topraklarını Osmanlı sınırlarına dâhil etmiştir.⁵⁶ Klasik Osmanlı mahallelerinde olduğu gibi Muğla mahallelerinde de camii, mescit, tekke, zaviye gibi dini yapılar yer almıştır. Nitekim Camii-i Kebir Mahallesi, Muğla'nın en eski mahallesi olup bugün Ulu Camii olarak bilinen caminin etrafında teşekkül etmiştir. Zira Hacı Rüstem, Muslihiddin, Şeyh Bedreddin ve Kiramüddin mahalleleri de aynı adlı kişiler tarafından yaptırılan veya adlarına yapılan mescitler etrafında vücut bulmuştur. Ahmed Hoca, Bâli Hoca, Emir Küçük, Hacı Bayezid ve Kara Memi mahalleleri ise isimlerini şahıslardan almıştır.⁵⁷

1671 yılında Muğla'ya gelen *Evliya Çelebi*, kentte 2.170 ev, 11 mahalle ve 70 mihrap olduğunu, Tabakhâne yakınındaki Eski Camii'nin toprak örtülü, Ulu Camii'nin gayet sanatlı olduğunu, kentte Şeyh Camii, Pazar, Yeni Camii, Şeyh Osman Efendi Camii, Abdülgaffâr Efendi Camii, Hacı Dede ve Mustafa Efendi gibi camilerin bulunduğunu seyahatnamesinde yazmıştır. Ayrıca, Muğla'da Elvan Bey ve Ahmed Gazi'ye ait hamam bulunduğunu, içinden dere geçen çarşıda 200 dükkân, derenin üzerinde altı yerde kargir, yedi yerde ağaç köprü ve kasaphâne bulunduğunu belirtmiştir. Yine, kentte yedi medrese, 11 mektep ve iki misafirhâne, 70 çeşme mevcut olduğunu, Kurşunlu Camii yanında da paşalara mahsus kargir bir saray bulunduğunu belirtmiştir.⁵⁸

19. yüzyılın sonlarında şehri ziyaret eden *Cuinet* ise, buradaki yerleşime ve sosyo-ekonomik yapıya dair gözlemlerini şu şekilde anlatmıştır:

55 İBB Atatürk Kitaplığı, Demirbaş No: Krt-015119.

56 İsmail hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1988, s. 77 ve 81.

57 Volkan Levent Akgünlü, *a.g.e.*, s. 8.

58 *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, C. IX, (Sadeleştiren Mümin Çevik) Üçdal Neşriyat, İstanbul 1984, s. 88.

“Pazar, geniş ve taş bir yapı olan Hükümet Konağı, hanlar ve mağazalar ovada yapılmış mahalleler içerisinde bulunmaktadır. Oldukça iyi hizalandırılmış geniş bir yol kenti ve pazarı en geniş kesiminden geçmektedir. Mağazalar ve konutlar giriş katları taştan inşa edilmiştir... Pazar önünden geçen anayol dışındaki yol ve sokaklar dar ve kıvrımlıdır. Bu yollardan ancak çok önemlileri gazla aydınlatılmaktadır. Bununla beraber bütün sokaklarda su dağıtımı bulunmaktadır...”⁵⁹

20. yüzyılın başında kendi içine kapalı bir yerleşim yeri olan Muğla, küçük çapta üretim ve perakende ticareti yapan küçük esnaf ve zanaatkârlarla, bölgeden topladıkları ürünleri düşük vergilerle dış pazarlara satan ve bu yolla zengin olan tüccarlardan oluşmuş iki sınıfa sahiptir. Kentte yaşamını sürdüren bu iki kesimin yerleşim yerleri de birbirlerinden farklılık göstermiştir. Nitekim esnaf ve zanaatkârlardan oluşan yerli halk, bugün hala “Arasta” olarak adlandırılan loncaların bulunduğu mevkide yoğunlaşmıştır. Yine bu dönemde İstanbul kökenli asker ve sivil bürokratlar da kentte yeni yaşam çevreleri oluşturmuşlardır. Saburhane denilen alanda ise daha çok Rumlar yerleşmiş ve bunlar dış ticarete etkinlik göstermişlerdir.⁶⁰ Zira Rumlar, kentteki bu mekânsal ayrışmaya karşın, Kurtuluş Savaşı öncesi de dâhil olmak üzere Muğla’daki sosyal ve ticari yaşamın en belirleyici öğelerinden biri olmuşlardır. Nitekim *Aladağ*’a göre, Rumların 1922’nin sonbaharında Muğla’dan ayrılmaları ile birlikte kentteki sosyal ve ticari yaşam olumsuz yönde etkilenmiştir.⁶¹

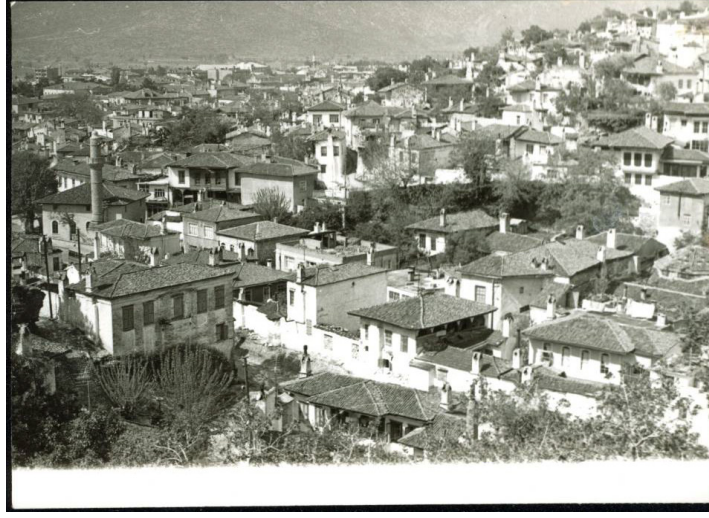
Günümüzde Muğla kenti, kale etekleri doğrultusunda güneye doğru, dini ve ticari merkezler eşliğinde, mahalleler şeklinde gelişmiştir. Kentteki merkezler; Ulu Camii çevresi (1344), Kurşunlu Camii külliye çevresi (15. yüzyıl), Arasta ve Saburhane çevresi (19. yüzyıl), Cumhuriyet Meydanı ve çevresi (20. yüzyıl) olarak dönemlere bağlı olarak değişmektedir. Tarihî Arasta ve İsmet Çatak Caddesi bölgesi gibi yeni yerleşim bölgelerinde ızgara kent dokusunun hâkim olduğu görülmüştür. Saburhane Meydanı ve çevresinin plansız olarak kendiliğinden geliştiği, Cumhuriyet Meydanı ve İsmet Çatak Caddesi bölgelerinin planlama kararları ile oluşturuldukları anlaşılmaktadır. Bölgede, tarihî Arasta Çarşısı, Cumhuriyet Meydanı, Saburhane Meydanı ve park alanı gibi kentsel mekânlar biçimsel olarak öne çıkmaktadır.⁶²

59 Vital Cuinet, *La Turquie d’Asie*, C. III, Ernest Leroux, Paris 1893, s 659.

60 Sevgi Aktüre, “19. Yüzyılda Muğla”, *Tarih İçinde Muğla*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara 1993, s. 76-78.

61 Ertuğrul Aladağ, *Muğla Evi*, Hamle Matbaacılık, Muğla 1991, s. 5.

62 Havva Özdoğan, “Plansız Gelişen Meydanlarda Mekânsal Bütünleşme ve Morfolojik Bileşenlerin Çözümlemesi: Muğla Saburhane Meydanı Örneği”, *MEGARON*, C. 16, S. 1, 2021, s.149-150.



Resim 5: Muğla Evleri⁶³

Muğla'nın tarihî ve kültürel dokusunu yansıtan Arasta Çarşısı, kervan yolu üzerinde kuzey-güney, doğu-batı akslarının kesiştiği noktada yer almaktadır. Arasta içerisinde ayakkabıcılar, berberler, nalburlar, esnaf lokantaları gibi dükkânların bulunduğu toplamda 134 adet işletme yer almaktadır. Arasta'nın kuzey yönünde bulunan Tabakhane, kent yapısı için önemli bir ticaret noktasıdır. Arasta Çarşısı'nın merkezinde, merkez bölgesine de adını veren şadırvan bulunmaktadır. Arasta Çarşısı içerisinde ayrıca Şeyh Cami, bir diğer merkez noktasında eski çınar ve çınarın sembolü Şemsi Ana Çeşmesi, Saat Kulesi yer almaktadır.⁶⁴



Resim 6: Muğla Arasta Çarşısı⁶⁵

63 İBB Atatürk Kitaplığı, Demirbaş: FOTO_031864, Erişim: 09.03.2023, https://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane3/Fotograf/HTayla/Foto_030000/FOTO_031864.pdf.

64 Merve İpek Çubukcuoğlu, "Tarihi Gerde Arastası Sağıklaştırma Çalışması", *Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Karabük 2019, s. 26-28.

65 24.06.2022 tarihinde tarafımızca çekilmiştir.

Arasta, Muğla'nın eski kervan yolu güzergâhı üzerinde yer alan geleneksel ticaret merkezidir. Tarihi dokusu sivil mimari özellikleri yansıtan ticari yoğunluğa sahip bir bölgedir. Menteşe merkezde Valiliğin yakınında bulunmaktadır. Arasta, çarşılarda aynı işi yapan esnafın bir arada bulunduğu bölümlere verilen addır. "Demirciler Arastası", "Bakırcılar Arastası" günümüzde de hala aynı şekilde adlandırılarak hizmet vermektedir. Semercisiyle, ayakkabıcısıyla, berberiyile, nalbur dükkânlarıyla, esnaf lokantalarıyla, meydandaki şadırvanıyla Arasta, 20. yüzyıl başına kadar canlılığını korumuştur. Eskiden bu şehri dış dünyaya bağlayan tek unsur, İzmir-Aydın-Çine, Tavas-Denizli güzergâhı olup, bu güzergâhı kullanan kervan yolu Muğla'dan geçmiştir. Deve kervanları bugünkü Sekibaşı Sokağı'ndan kente girmiş ve bu yolu takip ederek merkeze varmıştır. Kervanlar Saburhane semtinden şehri terk ederek, bugün de mevcut olan "Yılanlı Dağı Yolu" üzerinden Tavas'a ulaşmış ve oradan da Denizli'ye geçmiştir.⁶⁶

Muğla kent yapısı içinde önemli bir ticaret merkezi olan Tabakhane'de işlenen deriler kervancılardan çok ilgi görmüştür. Kervancılar için önemli olan diğer mallar ise el tezgâhlarında dokunan bezler, orman ürünleri ve Hamursuz Dağı'ndan çıkarılan yüksek kaliteli kireçtir. Bunlar karşılığında Muğla'da yeterli oranda ekilmeyen buğday, diğer bazı tarım ürünleri ve kumaşlar alınmıştır. Bu bölge, özellikle 1980'li yıllardan itibaren toplum yaşayışının çeşitli nedenlerle değişmesi, kent merkezinin güneye doğru kayması, eski ustaların yerini alacak yeni ustaların olmayışı, alttan eleman yetişmeyişi gibi nedenlerle eski önemini kaybetmeye başlamıştır.⁶⁷

1.2. Muğla Kentinde Geleneksel Meslekler

Türklerin, gerek Atayurt Orta Asya'da, gerekse Anadolu'da kurdukları medeniyetler dolayısıyla büyük ve zengin bir kültür birikimine sahip olmaları ve bu birimi gittikleri her yere taşımaları, Anadolu'nun el sanatları hazineleri ile dolu olmasında ve anayurdun el sanatları ve kültür merkezi olarak tanınmasında önemli bir etken olmuştur.⁶⁸ Nitekim Muğla kent merkezi de geleneksel kent dokusu izlerinin günümüzde de yaşatıldığı bir yerleşim yeri olma özelliği taşımaktadır. Tarihi Arasta'sı, Yağcılar Hanı, bir dönem yurtluk yaptığı Rum sakinlerinin izlerini taşıyan Saburhane Semti, Filvari Usta'nın elinden çıkan ve hâlâ saat başı çalarak zamanı bildiren Saatli Kule'si ile geleneksel olanı muhafaza etme gayretinde bir kent görüntüsü çizmektedir.⁶⁹

Her biri birer dokuma ürünü olan giyim eşyaları Muğla endüstrisinin tespit edilebilen ilk izleridir. Kurtuluş Savaşı öncesinde Muğla merkezi, ipekli, pamuklu, yünlü "Düven" dokumaları ile ünlüdür. Deri endüstrisinde, Muğla merkezde Türk unsurdan oluşan halk faaliyet gösterirken, Bodrum'a doğru gittikçe Rumlar ön plana çıkmaktadır. Muğla önceden beri gerek merkez gerekse Bodrum debbağhanelerinde eski Menteşe beyliğinden bu yana iyi cins ve ihraç malı dericilik işlemine sahne olmuştur. Muğla endüstrisi, zamanla bardakçılık, kâsecilik, sırlı desticilik ve

66 Ünal Türkeş, *Kurtuluş Savaşında Muğla*, Yelken Matbaası, İstanbul 1973, s. 34.

67 *Menteşe Kaymakamlığı Resmi İnternet Sitesi*, "Arasta", Erişim: <http://www.mentese.gov.tr/arasta>, 08.03.2023.

68 Mücella Kahveci, "21. Yüzyıla Girerken Geleneksel Türk El Sanatları". *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara 1998, s. 387.

69 Aslı Çandarlı Şahin, "Kent'in Kültürel Aktarım Mekânları Muğla Kent Merkezi Örneği", *ERDEM*, Haziran, Sayı: 80, 2021, s. 12.

çanakçılık gibi ufak yan kollara ayrılmış, kireççilik ve değirmencilikte de faaliyet göstermiştir.⁷⁰

1844-1845 yılı verilerini içeren *Muğla Temettuat Defterleri*, şehrin sosyal ve iktisadi hayatında zanaatın önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Muğla şehrinde oturan toplam 1168 hane sahibinden 998'inin (%86.4) belirli bir mesleğinin olduğu görülmektedir. Farklı alanlardan 77 çeşit meslek bulunmaktadır.⁷¹ Muğla'da zanaat sahipleri ise kentte toplam mesleği olanlar içerisinde %12.4'lük bir paya sahiptir. Muğla şehrinde zanaatla uğraşan toplam 140 hane reisi tespit edilmiştir. Bunların en çok Cami-i Kebir ve Muslihiddin mahallelerinde buldukları görülmektedir. Temettuat defterlerine göre 19. yüzyılın ortalarında Muğla'da giyim eşyası üretenler veya dokumacılar olarak nitelendirilen zanaatlar şunlardır: *ayakkabıcı, ayakkabıcı çırağı, çulha (dokuyucu), gazzaz (ipek işleyici/dokuyucusu), mutaf (keçi kılından hayvan çulu, yem torbası dokuyan), terzi, terzi çırağıdır*. Dericilik ve Deri Yan Sanayi ile uğraşan esnaflar ise *debbağ, debbağ çırağı, keçeci, keçeci çırağı, semerci, sarrac, sarrac çırağıdır*. Verilere göre mahalle bazında Cami-i Kebir Mahallesi'nde dericilikle uğraşanların sayıca fazla olduğu tespit edilmiştir. Madenci/ Madeni eşya üreten esnaflar içinde ilk sırada 26 kişi ile *demirci* esnafı yer almıştır. Buna ek olarak *nalbant, demirci çırağı, bıçakçı, bakırcı, kömürcü, kuyumcu, lüleci, tüfekçi* esnafları bulunmaktadır. Muğla'da geniş ormanlık alanların bulunması burada odunculuk mesleğinin önemli bir geçim kaynağı olduğu ve dolayısıyla ağaç eşya üreten zanaatkârların var olduğunu göstermektedir. Nitekim toplam 108 hane ağaç eşya üreticisidir. Bu esnaflar *davulcu, dülger, kirişçi, kürekçi, oduncu, sandıkçı, sandıkçı çırağı, santurcu, tahtacıdır*. Bu meslek grupları dışında belli bir grubun içine dâhil edilmeyen meslekler ise *berber, bardakçı, çapakçı, duvarcı, duvarcı şakirdidir*.⁷² Temettuat defterlerine göre 19. yüzyıl ortalarında Muğla merkezinde icra edilen meslekler aşağıdaki tabloda olduğu gibi gösterilmiştir⁷³:

Tablo 1: Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyıl Ortalarında Muğla'da Meslekler			
Meslek	Toplam	Meslek	Toplam
Asker	1	Kayyum	1
Atar	4	Keçeci	8
Ayakkabıcı	10	Keçeci çırağı	1
Ayakkabıcı çırağı	9	Kiracı	46
Bahçıvan	26	Kirişçi	1
Bakırcı	2	Kömürcü	1
Bakkal	25	Kuyumcu	3
Bazubend	1	Kürekçi	1
Berber	14	Lüleci	9
Bıçakçı	4	Muallime-i Sıbyan	2
Calık?	1	Muallim-i Sıbyan	2

70 Ünal Türkeş, *a.g.e.*, s. 123-126.

71 Volkan Levent Akgünlü, *Temettuat Kayıtlarına Göre XIX. Yüzyılın Ortalarında Muğla'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı*, (Ed. Ahmet Yiğit), Renk; Ofset Baskı, Muğla 2008, s. 29.

72 Volkan Levent Akgünlü, *a.g.e.*, s. 34-39.

73 Volkan Levent Akgünlü, *a.g.e.*, s. 28-29.

Cirazcı?	2	Muhtar-1 evvel	8
Çapakçı	1	Muhtar-1 Evvel/Attar	1
Çiftçi	86	Muhtar-1 sani	6
Çoban	0	Muhtar-1 sani	0
Çubukcu	1	Muhtar-1 sani/Sandıkçı	1
Çulhacı	33	Mutaf	3
Davulcu	1	Müderris	2
Debbağ	47	Müezzin	2
Debbağ çırağı	15	Mümeyyiz-i Evvel-Kuyumcu	1
Değirmenci	28	Nalband	11
Dellal	3	Nalband çırağı	1
Demirci	26	Natır	2
Demirci çırağı	7	Oduncu	79
Derviş	4	Papuşçu	43
Deveci	14	Papuşçu çırağı	10
Duhacı	6	Papaz	1
Duvarcı	17	Papaz/Kuyumcu	1
Duvarcı şakirdi	1	Rençber	1
Dülger	13	Sa'i	3
Ekmekci	11	Sandık Emini	1
Ekmekci çırağı	5	Sandık Sarrafı	1
Eskici	5	Sandıkçı	2
Gazzaz	5	Sandıkçı çırağı	1
Hademe	2	Santorcu	1
Hancı	1	Sarrac	8
Hane Odabaşısı	1	Sarrac çırağı	1
Hasta ve İhtiyar	2	Seis	2
Hatip	6	Semerci	7
Hekim	1	Sığırtmaç	5
Helvacı	5	Talebe	8
Hizmetkâr	49	Tekke Şeyhi	1
İmam	10	Tellak	2
Kahveci	10	Terzi	29
Kahveci çırağı	8	Terzi çırağı	3
Karakullukçu	20	Tüccar	73
Kasap	6	Tüfekçi	1
Kasap çırağı	2	Tütüncü	6
Toplam			998

Muğla'daki esnafların izini sürmeye kaynaklık edecek bir arşiv malzemesi de *Muğla Şerhiye Sicilleri*dir. Sicillerden 19. yüzyıl ortalarında Muğla'da görülen meslekler tespit edilebilmektedir.

Ayrıca sicillerde *Papuçcu Arastası*, *Sûk-i Sultani Pazarı*, *Muğla Çarşusu*, *Rişte (iplik) Pazarı* gibi ticaret merkezleri ön plana çıkmaktadır. Bu merkezler mesleklerin icra edildiği en önemli yerlerdir. *Muğla Şerhiye Sicillerinde* herhangi bir nedenle mahkemeye yansımış kişilere ait mesleklerin sayısı 63 olarak saptanmıştır. Diğer taraftan, o dönemde Muğla'da varlığını sürdüren meslek sayısının daha fazla olduğu ileri sürülmekte, bir sebeple davaya konu olmadığı için ortaya çıkarılmadığı belirtilmektedir. Sicillerden hareketle Muğla'da tespit edilen meslekler şunlardır: *Abacı, anbarcı, bacacı, bağlamacı, bağçıvan, bakırcı, bakkal, berber, bazergan, bıçakçı, boyacı, çerçiler, çıkıkçı, çıkırıkçı, çiftçi, çoban, çukacı, debbağ, değirmenci(asiyab), dellal, demirci, deveci, duhancı, duvarcı, ekmekçi, hamamcı, hancı, helvacı, hizmetgar, kahveci, kalaycı, kasab, kaşıkçı, katırcı, kazgancı, kazzaz, kebabçı, keçeci, keşkekçi, kınacı, kırıkçı, kiremitçi, kirişçi, kunduracı, kuyumcu, kürkçü, lüleci, manifaturacı, nalbant, papuçcu, rençber, sabuncu, sarraf, sandıkçı, semerci, serraç, tahtacı, taşçı, tenekeci, terzi, tuzcu, tüccar, tütüncü, yatakkıdır.*⁷⁴

1922 yılı sonlarına kadar Muğla'nın sınai ve ticari hayatının ağırlıkta olarak Muğla Rumlarının elinde olduğu görülmektedir. *Türkeş*'in çalışmasının sayfa aralıklarında bu Rumların, *hamamcılık, fırıncılık, dülgerlik, yapıcılık, değirmencilik, kireççilik, ormancılık, terzilik* mesleklerinin büyük bir bölümünü icra ettikleri tespit edilmektedir.⁷⁵

Cumhuriyetin ilk yıllarında Muğla'da bütün esnaf gruplarının diğer bir deyişle ahi esnaf teşkilatının idare merkezi bugünkü Kurşunlu Sokağı üzerindeki Yağcılar Hanı ile Sekibaşı Sokağı arasında kalan mevki kapsamaktadır. Her sanat grubunun lokal şeklinde iki kattan oluşan bir binası olmuştur. Bu binaların alt katları Arasta'da yer alan sanat grubuna ait çalışanların gidebileceği lokallerdir. Üst katları ise Arasta'da yer alan değişik esnaf gruplarının idari merkezleridir.⁷⁶

Cumhuriyetin ilk yıllarında Muğla'da tabakçılığın yapıldığı tespit edilmektedir. Bunlardan birincisi Ulu Camii'nin hemen altında yer alan aşağı tabakhane'dir. İkincisi ise Kızıldağ'ın hemen eteğinde bulunmaktadır. Aşağı tabakhane'de toplam 9 dükkân, yukarı tabakhane'de ise toplam 13 dükkân yer almıştır. Bu dükkânlarda imal edilen derilerin bir kısmı ayakkabıcılar, semerciler ve sarnıççılar tarafından satın alınarak kendi işlerinin hammaddesi olarak kullanılmıştır. Ayakkabıcılar bu derilerden Ula pabucu denilen bir çeşit ayakkabı yapmışlardır. Ula pabucu, öküz derisinin terbiye edilmiş halinden yapılmıştır. Bu pabuçlar topuksuz, düz, altı kalın ve dayanıklı idi. Bunlar elde mum ve ip kullanılarak dikilmiştir. Ula pabucunu, çiftçi, esnaf gibi orta tabaka insanların giydiği ayakkabılardır. Bu ayakkabılar bu insanlar tarafından çorapsız ve sadece düğün ve bayramlarda giyilmiştir.⁷⁷

Zaman içerisinde, özellikle çağ değiştiğçe ve insanlar küreselleştikçe geleneksel olanlar da unutulmaya başlanmıştır. Nitekim Çolak, bir çalışmada, *Sakız Hanım'la Mahur Bey'in Muğla'sından* bahsederken, özellikle meşhur Arasta Çarşısı'nın şehrin ruhunu taşıdığına, fakat nalbantların, semercilerin, kalaycıların, demircilerin ahenk içinde çalışırken çıkardıkları seslerinin kaybolduğuna dikkat çekmiş ve eski Muğla'daki değişime dair şu ifadelerle yer vermiştir:

74 Erdoğın Keleş, *XIX. Yüzyıl Ortalarında Muğla'da Aile Yapısı*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002, s.104-114.

75 Ünal Türkeş, *a.g.e.*, s. 29-31.

76 Bayram Akça, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Muğla'da Debağ (Tabakçılık) Esnaf Teşkilatı", *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, S. 4, Bahar 2001, s. 2-3.

77 Bayram Akça, *a.g.m.*, s. 2-5.

“Eski Muğla, bizim yetişemediğimiz, ancak büyüklerden dinlediğimiz “yuğu taşı” ile düzleştirilen tek tük toprak damlı, beyaz badanalı ya da başka bir anlamı olsa da “Sakız Hanım’a” ithaf edilmiş gibi sakız biçimi denilen, içerden merdivenli evleriyle Arasta ile bütünleşir. Nalbantların, semercilerin, kalaycılarının, demircilerin, tenekeçilerin, ayakkabıcıların ahenk içinde çalışırken çıkardıkları ve birbirine karışan seslere biz yetişemedik, ama Arasta’nın şehrin ruhu ve üretim merkezi olduğu bugün bile anlaşılıyor. Ancak çağ değiştikçe ve biz küreselleştikçe kaybolan bazı mesleklerin izlerine rastlamak, elbette Saburhane’de taş köprüyü aramak kadar imkânsız hale geliyor.”⁷⁸

Çolak’ın da ifade ettiği gibi, “çağ değiştikçe ve biz küreselleştikçe kaybolan bazı mesleklerin izlerine rastlamak, elbette Saburhane’de taş köprüyü aramak kadar imkânsız hale” gelmiştir. Artık hem somut hem de somut olmayan kültürel mirasın izleri yok olmaya başlamıştır.

2. Muğla Kentinde Semercilik Mesleğine Dair Tespitler

Araştırmada, Muğla kent merkezi esas alınmış ve mahalle-köy sınırları dâhil edilmemiştir. Bunun nedeni, köy-mahalle ayrımının araştırmanın alanını zorlaştıracak olmasıdır. İlk olarak yazılı kaynaklar üzerinden tarama yapılmıştır. Bu anlamda Osmanlı Arşivi’nde yer alan kayıtlar incelenmiş ve elde edilen veriler kullanılmıştır. Ayrıca Muğla’daki meslekî yapıya dair bilgi veren araştırma eserlerden de istifade edilmiştir.

1831 yılı nüfus sayımı kayıtlarını içeren *Menteşe Sancağı Nüfus Defteri*, meslek gruplarına dair bilgi vermektedir. Mesleği yazılan haneler dikkate alındığında ticaret yapanların oranı %74 olarak çıkmaktadır. İlmiye ricali %12; yiyecek maddeleri, saraciye ve koşum takımları imal ve satıcılarıyla vazifelilerin oranları %2’şer; nakliye işiyle uğraşan deveci, katırcı ve arabacıların %1 olup, ihtiyaç maddeleri, mutfak eşyaları imal ve satıcılarıyla sağlık hizmetleri mensupları, hizmetliler ve gösteri sanatlarıyla uğraşanların oranları %1’in altında kalmaktadır. Koşum malzemesi yapanlar içerisinde değerlendirilen semercilerin 17 kişi olduğu görülmektedir. Bu meslek grubu **içerisinde** semerciler, sayısal olarak nalbantlardan sonra ikinci sırada gelmektedir.⁷⁹

1835 yılı nüfus sayımına ait verileri içeren *Aydın Eyaleti, Mentese Sancağı, Muğla Kazası Müslim Nüfus Defteri*⁸⁰, hane sahiplerinin mesleklerine dair veriler sunmaktadır. Yapılan inceleme neticesinde 7 hane sahibinin semerci olarak kaydedildiği tespit edilmiştir. Semercilik mesleğini icra eden bu hane sahiplerine dair bilgiler şu şekildedir:

78 Melek Çolak, “Sakız Hanım’la Mahur Bey’in Muğla’sı”, *Konuşan Sokaklar Mentese*, (Edt. Mustafa Gökçe-Aslı Çandarlı Şahin-Ahmet Karadeniz), Günce Yayınları, Ankara 2020, s.16.

79 Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, TTK Yayınları, Ankara 2010, s. 148-149.

80 *BOA, NFS.d. 3160, 7 Rebiülahir 1251/2 Ağustos 1835.*

Menteşe Sancağı, Muğla Kazası Deksid Mahallesi Nüfus Defteri⁸¹

Hane	Numara	Hane Sahibi	Yaşı	Mesleği
14	34	Maç oğlu kısa boylu köse siyah sakallı palancı Ahmed bin İsmail	35	Palancı
	35	Oğlu İsmail	6	
	36	Diğer oğlu Salih	1	
21	55	Uzun boylu aksakallı semerci İbrahim bin Abdülfettah	55	Semerci

Menteşe Sancağı, Muğla Kazası Ahmed Hoca Mahallesi Nüfus Defteri⁸²

Hane	Numara	Hane Sahibi	Yaşı	Mesleği
9	24	Kanbur oğlu orta boylu kır sakallı Halil bin Ahmed	52	Semerci
	25	Oğlu Ahmed	13	
	26	Diğer oğlu Memiş	10	
10	27	Kanbur oğlu orta boylu kumral sakallı Ali bin Ahmed	48	Semerci
	28	Oğlu Abdülfettah	30	
16	43	Semerci Osman oğlu orta boylu kumral sakallı Mehmed bin Osman	38	Semerci
17	44	Semerci Osman oğlu orta boylu kır sakallı Mustafa bin Osman	52	Semerci
	45	Oğlu Salih	2	

Menteşe Sancağı, Muğla Kazası Bâli Hoca Mahallesi Nüfus Defteri⁸³

Hane	Numara	Hane Sahibi	Yaşı	Mesleği
41	87	Orta boylu kumral sakallı palancı Salih bin Süleyman	33	Palancı
	88	Karındaşı orta boylu şabb-1 emred Süleyman	16	-

81 BOA, NFS.d. 3160, 7 Rebiülahir 1251/2 Ağustos 1835, s. 32-33.

82 BOA, NFS.d. 3160, 7 Rebiülahir 1251/2 Ağustos 1835, s. 90-91.

83 BOA, NFS.d. 3160, 7 Rebiülahir 1251/2 Ağustos 1835, s. 101.

Menteşe Sancağı, Muğla Kazası Kerâmüddin Mahallesi Nüfus Defteri⁸⁴

Tablo 4: Mentеше Sancağı, Muğla Kazası Kerâmüddin Mahallesi Nüfus Defteri				
Hane		Hane Sahibi	Yaşı	Mesleği
10	23	Buca oğlu orta boylu kır sakallı Ali bin Mehmed	65	Semerci
	24	Oğlu Süleyman	16	Semerci

1844-1845 yılı verilerini içeren *Muğla Temettuat Defterleri*, şehrin sosyal ve iktisadi hayatında zanaatın önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. *Akgünlü* tarafından yapılan çalışmada, bu kayıtlardan hareketle Muğla'da semercilik mesleğini icra eden 7 hane sahibinin olduğu belirtilmiştir.⁸⁵ Defterlerin tarafımızca incelenmesi neticesinde ise Muğla mahallerinde semerci/palancı olarak kaydedilen 8 hane sahibi olduğu tespit edilmiştir. Bu hane sahiplerine dair elde edilen veriler aşağıdaki tablolarda olduğu gibidir.

Aydın Eyaleti Mentеше Sancağı Muğla Kazası Hoca Ahmed Mahallesi Temettuat Defteri⁸⁶

Tablo 5: Aydın Eyaleti Mentеше Sancağı Muğla Kazası Hoca Ahmed Mahallesi Temettuat Defteri				
Hane		Hane Sahibi	Mesleği	Meslek Geliri (Kuruş)
13	15	Kanbur oğlu Ali	Semerci	650
14	16	Diğer Kanbur oğlu Ahmed	Semerci	550
15	17	Diğer Kanbur oğlu Hacı Mehmed	Semerci	650

Aydın Eyaleti Mentеше Sancağı Muğla Kazası, Bâli Hoca Mahallesi Temettuat Defteri⁸⁷

Tablo 6: Aydın Eyaleti Mentеше Sancağı Muğla Kazası, Bâli Hoca Mahallesi Temettuat Defteri				
Hane		Hane Sahibi	Mesleği	Meslek Geliri (Kuruş)
18	19	Palancı Hacı Salih	Palancı	300
19	20	Palancı Hacı Salih Biraderi Süleyman	Semerci	450

84 BOA, NFS.d. 3160, 7 Rebiülahir 1251/2 Ağustos 1835, s. 124.

85 Volkan Levent Akgünlü, *a.g.e.*, s. 36.

86 BOA, ML.VRD.TMT.d. 2390, 1261/1844-1845, s. 6-7.

87 BOA, ML.VRD.TMT.d. 2389, 1261/1844-1845, s. 8.

Aydın Eyaleti Mentеше Sancağı Muğla Kazası, Kerâmüddin Mahallesi Temettuat Defteri⁸⁸

Tablo 7: Aydın Eyaleti Mentеше Sancağı Muğla Kazası, Kerâmüddin Mahallesi Temettuat Defteri				
Hane		Hane Sahibi	Mesleği	Meslek Geliri (Kuruş)
39	41	Basdırma oğlu Hüseyin	Semerci	400

Aydın Eyaleti Mentеше Sancağı Muğla Kazası, Kara Memi Mahallesi Temettuat Defteri⁸⁹

Tablo 8: Aydın Eyaleti Mentеше Sancağı Muğla Kazası, Kara Memi Mahallesi Temettuat Defteri				
Hane		Hane Sahibi	Mesleği	Meslek Geliri (Kuruş)
69	83	Basdırma oğlu Mehmed	Semerci	200

Aydın Eyaleti Mentеше Sancağı Muğla Kazası, Bayezid Mahallesi Temettuat Defteri⁹⁰

Tablo 9: Aydın Eyaleti Mentеше Sancağı Muğla Kazası, Bayezid Mahallesi Temettuat Defteri				
Hane		Hane Sahibi	Mesleği	Meslek Geliri (Kuruş)
29		İzmirli Abdülkadir	Semerci	350

Yukarıdaki tablolarda verilen Hoca Ahmed, Kerâmüddin, Kara Memi ve Bayezid mahallelerindeki 6 hane sahibi *semerci*; Bâli Hoca Mahallesi'ndeki 2 hane sahibinden biri *palancı*, diğeri ise *semerci* olarak kaydedilmiştir. Bâli Mahallesi'ndeki bu iki hane kardeş olup isimlerinin önünde de *balancı/palancı* ibaresi yer almıştır. Neticede 8 hane sahibinin bu meslekten yıllık geliri ise toplam 3.550 kuruş olarak hesaplanmaktadır. Hane başına semercilikten elde edilen bir yıllık gelirin 200 ilâ 650 kuruş arasında değiştiği görülmektedir. Bu meslek gelirleri, defterlerde diğeri gelirlerden ayrı olarak belirtilmiş ve yıllık toplam gelire eklenmiştir.

Muğla Şeriyye Sicilleri'den hareketle 19. yüzyıl ortalarında Muğla'da görülen meslekler incelendiğinde, mahkemeye yansımış kişilere ait mesleklerin sayısı 63 olarak saptanmaktadır. Bunlar içerisinde semerciler; *Göcekli Semerci*, *Semerci İsa*, *Semerci Süleyman* şeklinde geçmektedir. ⁹¹

88 BOA, ML.VRD.TMT.d. 2405, 1261/1844-1845, s. 15.

89 BOA, ML.VRD.TMT.d. 2383, 1261/1844-1845, s. 26.

90 BOA, ML.VRD.TMT.d. 2388, 1261/1844-1845, s. 11.

91 Erdoğan Keleş, *XIX. Yüzyıl Ortalarında Muğla'da Aile Yapısı*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002, s. 114.

3. Muğla Arasta'da Son Semerci Ustalarına Dair Bilgiler

Araştırmada, Muğla Arasta'da semercilik mesleğini son olarak icra etmiş olan insanların bilgilerine de müracaat edilmiştir. Bunu yaparken de *sözlü tarih* yöntemine başvurulmuştur. *Sözlü tarih*, insanlar ile görüşme yapılarak anlatı ve veri toplanmasıdır. Bu yöntemle bireylerin deneyimleri, gözlemleri ve öyküleri kullanılarak yazılı kaynaklar tarafından belgelenmemiş kayıtlar ve anlatılar ortaya çıkmakta ve bunlar mülakat yoluyla kaydedilmektedir. Araştırma sürecinde derinlemesine görüşme esnasında meslek sahiplerine yöneltilen soru başlıkları ise şu şekildedir:

- 1: Sizi tanıyabilir miyiz?
- 2: Bu mesleğe nasıl başladınız?
- 3: Bu mesleğin incelikleri, yapım aşamaları nelerdir?
- 4: Yanınızda eleman yetiştiriyor musunuz, yetiştiriyorsanız nasıl bir yöntem uyguluyorsunuz?
- 5: Bu mesleğin geleceğini nasıl görüyorsunuz?
- 6: Günümüzde hazır giyim, hazır gıda vs. artmış durumda, bunu mesleğiniz açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 7: Arasta hakkında ne düşünüyorsunuz? Burada bir şey değiştirecek olsanız neyi değiştirirsiniz?
- 8: Yapmış olduğunuz mesleğe karşı halkın ilgi ve tutumunu nasıl görüyorsunuz?
- 9: Gelecek nesle neler tavsiye edersiniz?

Bu araştırmada, semerciliği icra etmiş olan 2 kişi ile yüz yüze görüşülerek bilgi alınmıştır. Bu kişiler, mesleği bizzat icra eden ustanın yanında uzun süre çalışmıştır. Fakat her iki kişi de ustalarının ölümünden sonra başka sektörde çalışmaya devam etmiştir. Bu kişilere ait bilgiler aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Tablo 10: Muğla Merkezde Semercilik Mesleğini İcra Etmiş Olan İki Kaynak Kişiye Ait Bilgiler			
Usta Adı-Soyadı	Doğum Tarihi	Mesleği	Görüşme Tarihi
Usta: Baba: Hayri Yumurtaş (vefat: 1999) Oğul: Mehmet Yumurtaş (Babası ile birlikte yapmıştır)	1920 1957	Semerci	21 Mayıs 2022
Usta: Baba: Mehmet Küçük (vefat: 2019) Oğul: Nebi Küçük (Babası ile birlikte yapmıştır)	1963 1989	Semerci	23 Mayıs 2022

Bu kaynak kişiler özelinde Muğla'da semerciliğin tarihsel süreçteki durumuna odaklanılmış, yaşanan olumlu veya olumsuz gelişmeler onların ifadelerinden hareketle değerlendirilmiştir.

Kaynak Kişi-1:

- Mehmet Yumurtaş (Oğul)

Ustası: Hayri Yumurtaş (Baba)

Kaynak Kişi Tanıtımı: Semerci Hayri Yumurtaş ustanın oğlu Mehmet Yumurtaş, 1957 yılı Muğla doğumludur. 6 kardeşlerdir. İlkokuldan mezun olduktan sonra 15 yaşında babasının yanında semerciliğe başlamıştır. Babası rahmetli Hayri Yumurtaş usta, vefat edene kadar semercilik mesleğini yapmıştır. Yani, tarihî Arasta'daki dükkânında 1999 yılına kadar semerciliğe devam etmiştir. Fakat oğlu Mehmet Yumurtaş, babasının ölümünden sonra mesleğe devam etmeyip belediyede çalışmaya başlamış ve buradan da emekli olmuştur.



Resim 7: Mehmet Yumurtaş



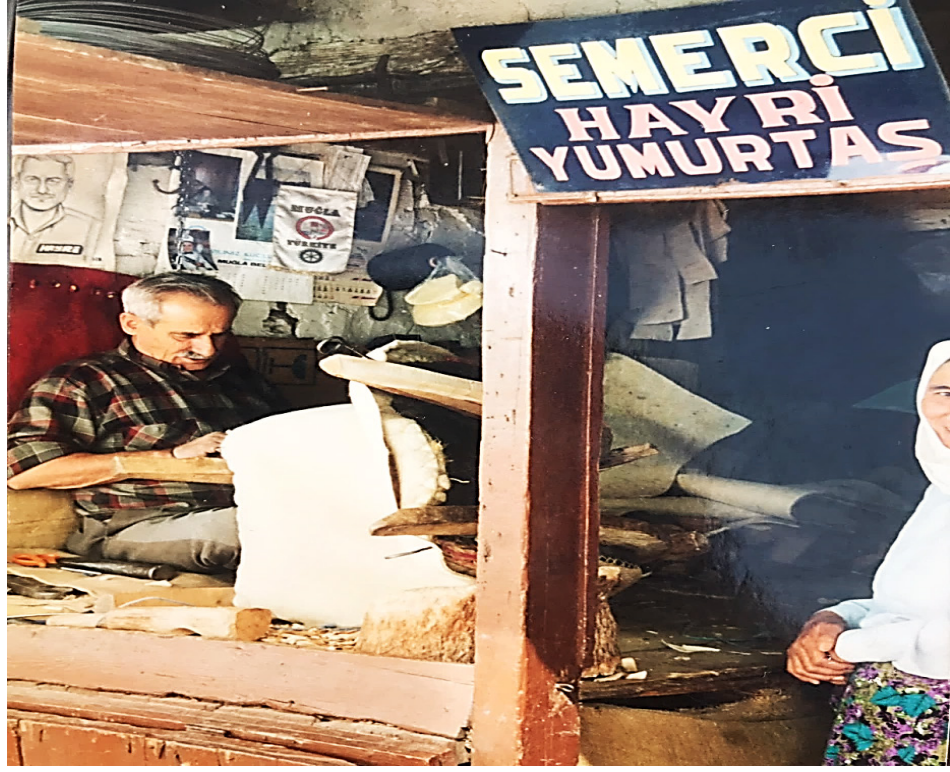
Resim 8: Semerci Ustası Hayri Yumurtaş ve Muğla Arasta'daki Dükkânı (1993 Yılı)



Resim 9: Semerci Ustası Hayri Yumurtaş Mesleğini İcra Ederken (1993 Yılı)



Resim 10: Semerci Ustası Hayri Yumurtaş ve Muğla Arasta'daki Dükkânı (1993 Yılı)



Resim 11: Semerci Ustası Hayri Yumurtaş ve Muğla Arasta'daki Dükkânı, (1993 Yılı)



Resim 12: Hayri Yumurtaş'ın Semerci Dükkânını Turistlerin Ziyareti (1993 Yılı)

Semercilikte Kullanılan Madde ve Aletler (Kaynak kişinin belirttiği): Çul, saman, kamaş, meşin, teliz veya çuval, deri veya kaput bezi, tahta, çuvaldız, eye veya törpü, kerpeten, çekiç veya tokmak, kendir ve sicim, testere, şiş, keser, satyan, saz, keçe.



Resim 13: Semercilikte Kullanılan Madde ve Aletler (Kaynak Kişiden Alınan)

Mehmet Yumurtaş ile yapılan röportaj:

Sizi tanıyabilir miyiz?

-Ben Mehmet Yumurtaş, 29.06.1957 Muğla doğumluyum. İlkokul mezunuyum, 5 kardeşim var. Daha önceden babamla beraber semercilik yaptım. Bu işten anlıyorum ve yaptım da. Babam vefat ettikten sonra devam et dediler bana baktım artık at, eşek kalmaz oldu, ben de belediyeye girdim oradan emekli oldum.

Bu mesleğe nasıl başladınız?

-15 yaşında babamın yanında başladım. Babamın adı Hayri Yumurtaş. Babam ölene kadar yaptı bu işi. O zaman okumayınca öğretmeni tarafından yönlendirilmiş. O zaman babamın Hamdi ustası var, onun yanında alışmış. Çırak olarak girip usta olarak çıkmış ve kendisi Arasta'da dükkân açmış. O zaman hiç boş kalmazdık, at eşek kullanımı çoktu. Babam yurtdışına bile gitti. Turistler hep fotoğrafını çekerdi. 1999 yılında vefat etti. 79 yaşında ölene kadar da semercilik yaptı.

Bu mesleğin incelikleri, yapım aşamaları nelerdir?

-Şimdi bizim iş, et üstüne minare kurmak gibi. Semer 1 haftada müşteriye teslim edilir. Sazıydı, çuluydu, ağacıydı bir sürü ıvır zıvırı var. Birçok malzemesi var; saz, çul, sicim gibi... Semer ağacı biraz kavisli olur o içine keçe çekilir hazırlanır süslenir püslenir teslim edilir. Dana derisinden olan satyan vardır, siyah deri yani. İskelet bittikten sonra süsü olur işlemlerini yaparız derisi çekilir sonra ağaçları takılır ve sicimle sıkıştırılır.

Yanınızda eleman yetiştiriyor musunuz, yetiştiriyorsanız nasıl bir yöntem uyguluyorsunuz?

-Maalesef, bizim meslek pis meslek diye kimse evladını vermek istemedi. Şimdi o hayvanın sırtı yara oluyor, bir de toz çamur o yüzden kimse istemedi. Bir de şimdi her taraf araba doldu, at, eşek, katır kalmadı.

Bu mesleğin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

-Bu meslek bitti, Muğla'da yok artık. Herkesin altında araba var, eşek besleyen kalmadı, köylerde bile kalmadı artık. Babamın yetiştirdiği çıraklar var, onlar bile yapmıyor. O çıraklar da az yaptı zaten bu işi. 1970-80 senesinde herkesin atı eşeği vardı. O zaman köylüler ürünlerini satmak için gelirlerdi. Nalbant vardı, semerci vardı, şimdi bir şey kalmadı. Kalaycılar terziler hepsi bitti. Arasta'da babamın olduğu yerde 2 tane semerci vardı, birisi babamdı, birisi ustasıydı. Şimdi el emeği meslekler bitti, ne bakırcı kaldı de demirci kaldı.

Günümüzde hazır giyim, hazır gıda vs. artmış durumda, bunu mesleğiniz açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

-Şimdi bizim millet hazıra iyice alıştı. Benim kızım var o da aynı, kullan at baba yenisini al. Bazı güzellikleri var ama bence kalite bozuluyor. El ile yapılanla toplu yapılan bir olamaz zaten. Yiyecekler hep hormonlu oldu, adam malı yetiştirecek fazla üretecek bir de ucuz olsun diye basıyor hormonu, ilacı. Domateste bile koku yok artık. Önceden pazara girdiğin zaman meyve sebze için vatandaş kendi bahçesinde yetiştirip getirdiği için Pazar meyve sebze kokardı. Hazır kıyafetler çıkınca terziler gömlek dikmeyi unuttu. Hazır mal, milletimizi rahata alıştırdı rahat olunca da tembellik olur. Adam köyde en azından yoğurdu sütü için hayvana bakardı, şimdi uğraşması var diye ona da bakmıyor. Nasıl olsa var markette hazırı. O uğraşmayı çekeceğime hazırı var nasıl olsa diyor ve sadece evde yatıyor. Öyle öyle hayvan da kalmaz meyve sebze de.

Arasta hakkında ne düşünüyorsunuz? Burada bir şey değiştirecek olsanız neyi değiştirirsiniz?

-Şu anda belediye orayı (Arasta) gezme yeri yaptı. O dükkânlar değiştirildi, modern bir şekil aldı, iş merkezi değil de gezme yeri oldu. Şimdi orada esnaf kalmadı, çok nadir eskiden kalan var. Arasta da öldü, içindeki el emeği meslekler de öldü. Babamın ve benim zamanımda insanlar yolda yürüyemezdi kalabalıktan. Benim elimde olsa bu sanatları tekrar yaşatmaya çalışırım. En azından Arasta içinde birer tane semerci, saraç, bakırcı, demirci, kalaycı gibi ölen mesleklere dükkân açarım ki orada yaşasınlar. Yoksa yarın öbür gün hiç kimse bulunmaz, bir de hatırlayan bile kalmaz. Mesela ben öleyim Muğla'da neredeyse semercilik bilen yok. Var diyorlar 1-2 tane ama o da uzaktaymış, o da doğru mu bilmiyorum. Yani artık terziye gidip eşya diktireyim demiyor, zaten hazırı var. Kimse sökülük giymiyor artık. Bizim orada öyle günlerimiz geçti ki çalışma sesleri her yerden geliyordu. Şimdi arasta ölü gibi, millet gelirse çay içmeye gelir anca.

Yapmış olduğunuz mesleğe karşı halkın ilgi ve tutumunu nasıl görüyorsunuz?

-Geçmiş zamanda çok iyiydi. Çok geçerli bir sanattı. Atın üstünde oluyordu her şey, zaten bir nal bir de semer, atın canı zaten bunlar. Perşembe günü olduğu zaman nalbantın önünde at eşekten geçilmezdi, o zamanlar bize ihtiyaçları vardı. Dedim ya biz et üstüne minare yapıyoruz, en ufak bir şey olduğu zaman adam bize gelirdi, yoğunluk vardı. Şimdi hayvan kalmayınca ilgi alaka da kalmadı. Ama yine de bir saygınlığı var ama o saygınlık gün geçtikçe, meslek unutuldukça azalıyor.

Gelecek nesle neler tavsiye edersiniz?

-Herkes masa başı çalışacak diye bir şey yok, meslek öğrensinler bence. Tabii yine okuyabildikleri kadar okusunlar, ama yine de bir yolları olsun, en azından bir meslek. Bir de çalışmayı sevsinler tembel olmasınlar, bir işte de olsa, ders de olsa çalışsınlar, yoksa kaybolup giderler, bence öyle yani.

Kaynak Kişi-2:

- Nebi Küçük (Oğul)

Ustası: Mehmet Küçük (Baba)

Kaynak Kişi Tanıtımı: Nebi Küçük, 1989 doğumlu ve ilkokul mezunudur. Semercilik mesleği, babası Mehmet Küçük'ün asıl mesleğidir ve babası mesleği Hayri Yumurtaş'tan öğrenmiştir. Nebi Küçük, mesleği babasının yanında öğrenmiştir, fakat şu anda at, eşek, katır gibi binek hayvanlar günümüzde pek kullanılmadığı için kendisi farklı mesleğe yönelmiştir. Şuan beyaz eşya tamirciliği yapmaktadır.

Semercilikte Kullanılan Madde ve Aletler (Kaynak kişinin belirttiği): kavak ağacı, iskelet, kamaş, deri, kaş, göcek, bez, tehliiz, kındap, makas ve bıçak, demir halkalar ve kulplar, kepe (kepene), kerpeten, testere, keser, törpü, bizler, keski, ağaç tokmak.

Nebi Küçük ile yapılan röportaj:

Sizi tanıyabilir miyiz?

-Ben Nebi Küçük, ilkokul mezunuyum. 1989 doğumluyum. Benim mesleğim şu anda beyaz eşya tamirciliği. Asıl, rahmetli babam bu mesleği yaptı. Babam ilk semercilik mesleğini rahmetli Hayri Yumurtaş usta vardı, ondan öğrendi, Muğla'da tekti zaten. Tabii birçok köyün geçimi hayvancılıktı, o zamanlar yaptı. 1963 yılında doğdu, ilkokul mezunuydu, 2019 yılında vefat etti. Eskiden daha çok yapıyordu ama 2000'li yılların başlarında bu işler iyice yavaşladı.

Bu mesleğe nasıl başladınız?

-Önce kendimizin at olsun, eşek olsun vardı. Rahmetli semerci Hayri Usta'nın yanına gide gele alıştı. Çıraklıktan alıştı, açık bir dükkânı yoktu, seyyar olarak yapıyordu. Yıllarca bizim köyümüz olsun, çevre köyler olsun semerler babamın elinden geçti.

Bu mesleğin incelikleri, yapım aşamaları nelerdir?

-Deri kullanılır, sazlıklardan yapılan hasır kullanılır, keçe kullanılır, kavak ağacından olan semer ağacı dediğimiz ağaç kullanılır. İlk etapta, her hayvanın sırt şekli farklıdır ona göre hasır örülür birbirine bağlanarak çuvaldız dediğimiz araç yardımı ile. Ondan sonra hasırlar sabitlendikten sonra deri ile kaplama yapılır. En son iç kısmına ise semercilerin balık dediği küçük keçelerden hayvanın sırt yapısına göre ilk katmanlar oluşturulur, daha sonra bütün keçe ile kaplanır. Deriler çivi ile tutturulur. Ustalık, ağacı bulmak ve işlemektir. Çünkü her hayvanın sırtı farklıdır. Ağaç da dikilir semere kanca ile sabitlenir. Hayvanın sırtına göre ayarlamak en önemli olaydır, asıl püf nokta budur.

Yanınızda eleman yetiştiriyor musunuz, yetiştiriyorsanız nasıl bir yöntem uyguluyorsunuz?

-Hayır yetişmedi. Zaten seyyar yapıyordu ve katır, at işi bitti zaten. Köyde odun yapılırdı, Muğla'ya getirilip satılırdı, zaten seyyar yaptığı için çok iş olmazdı, o yüzden hiç çırak yetiştirmedi.

Bu mesleğin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

-Bitti zaten. Benim bildiğim bir tane olması lazım o da uzakta. O adam da nereye kadar götürecektir bu işi, at eşek kalmadı ki. At şimdi anca koşu sporlarında kullanılıyor, o kadar. At eşek olmayınca bu işler de bitti. Zaten araba varken ihtiyaç duyulmuyor.

Günümüzde hazır giyim, hazır gıda vs. artmış durumda, bunu mesleğiniz açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

-El işi göz nuru diye laf vardı, o söz tarihe karıştı. Benim babam sıfırdan yapardı, her şeyi el ile tamamen. Ayakkabıcılar sadece tamirata döndü, yapım yok. Hazır çıktığı için el sanatları ve küçük esnafı bitiriyor. Üretim yapmayı bilen de kalmadı, çünkü adam fabrika ile rekabet edemeyeceğini biliyor, o yüzden de uğraşmıyor. Halk da ucuz olduğu için hazıra kayıyor. Böylece el sanatı kalmadı, kaldıysa da az var zaten onların da kaybolması çok sürmez.

Arasta hakkında ne düşünüyorsunuz? Burada bir şey değiştirecek olsanız neyi değiştirirsiniz?

-Arastada bir şeyi değiştirecek olsam, elimde imkân olsa, benim çocukluğumun Arastasını geri getiririm. Arasta öldü artık tabiri caizse. Mesela orada demircisi vardı, kalaycısı, semercisi, nalbantı vardı. Çoğu meslek silindi. En azından birer tane olsun isterim. Şu anda arastada esnaf da kalmadı. Bazı eski esnaf var, onun haricinde zaten yarısı kapalı, insanlar iş olmayınca tabii kapattı.

Yapmış olduğunuz mesleğe karşı halkın ilgi ve tutumunu nasıl görüyorsunuz?

-Semercilik mesleğine karşı eskiden ilgi vardı. Hatta babama şöyle bir teklif gelmişti o zamanlar, Konakaltı kültür merkezinin altında müze vardı. O zamanın müze müdürü, küçük minyatür semerler yapıp sergileyeceklerdi ve turistik amaçlı satış yapılacaktı. O müze müdürünün tayini çıktı, sonra da gelen müdür ilgilenmedi. Eski müdür gitmeseydi semercilik daha çok bilinirdi. Semeri bilen kalmadı ki şimdi, yoldan geçene sor yarısından fazlası bilmez yani.

Gelecek nesle neler tavsiye edersiniz?

-Gelecek nesle hem benim kendi mesleğimde hem de birçok meslekte olduğu gibi artık alttan yetişen yok. Herkes okula gidiyor doğal olarak. Rahat yaşam istiyorlar, ama 10 sene sonra elimizde tamirci olarak veya su tesisatçısı yok, bulamayacağız, olanlar da yaşlı. Altan gelen yok, bir de şimdiki çocuklar kapıdan girince kaç para vereceksin diyor. Hemen para gözüyle bakıyor, meslek öğrenme olarak bakan yok. Benim tavsiyem meslek öğrenme odaklı olsunlar. Yine eskiden bir laf vardı, sanat altın bileziktir diye. O altın bileziği koluna taksın, ihtiyacı olursa mutlaka değerlendirir.

Kaynak kişilerin sorulara verdiği cevaplardan açık bir şekilde anlaşılıyor ki Muğla Arasta'da geleneksel meslekler unutulmaya yüz tutmuştur. Artık eskisi gibi bu mesleklere rağbet olmadığı gibi meslekleri icra edecek usta veya çıraklar da kalmamıştır.

Geleneksel olanın unutulmaya yüz tutmasında veya kaybolmasında etkili olan birkaç sorun tespit edilebilmektedir. Özellikle geleneksel mesleği icra eden ustaların yaşlanması ya da ölmesiyle geride usta olarak birilerinin bırakılmaması önemli sorunlardan birini teşkil etmektedir. Nitekim mesleklerin devamını sağlayan en önemli unsur ustalardır. Ustalar, yeteneklerini ve bilgilerini yetiştirdikleri çıraklarına vererek geleneği devam ettirmişlerdir. Fakat zamanla yetiştirilecek çırak bulunamamaya başlamıştır. Çıkarılan kesintisiz zorunlu eğitim yasayla çocuğun ilkokuldan sonra

doğrudan ortaokula ve liseye devam etmesi onun çırak olarak yetişmesi sürecini etkilemiştir. Aynı zamanda el sanatlarının uzun uğraş gerektirmesi ve gelir getirir özeliğinin az olması da genç nesli kazancı bol mesleklere yöneltmiştir.⁹² Bu sebeplerden ötürü de birçok el sanatında eleman bulma konusunda sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Nitekim bu durum, el sanatları alanında önemli bir potansiyele sahip olan Muğla'da da eleman sıkıntısı yaşanmasına yol açmıştır.

Muğla kent merkezinde geleneksel mesleği icra edecek genç nesil yetişmemektedir. Bazı mesleklerin son temsilcileri kalmıştır. Gençlerin artık uzun uğraş gerektiren işlere rağbet etmedikleri, kısa zamanda daha çok para getiren çeşitli iş alanlarına yöneldikleri anlaşılmaktadır. Bir hevesle işe başlayanların ise bir süre sonra dayanamayıp işi bıraktıkları görülmektedir.

Seri, ucuz ve bol miktarda üretilen mallar, az sayıda ve uzun sürede üretilen mallara üstünlük sağlamış ve bu malların iç piyasaya da hâkim olmasıyla tezgâhlar kapanma sürecine girmiştir.⁹³ Nitekim bu süreçten olumsuz etkilenen yerlerden biri de Muğla olmuştur. Teknolojik anlamdaki yenilikler; hazır giyim, gıda ve eşyanın yaygınlaşması karşısında kent merkezinde bulunan geleneksel meslek ustaları, imkânsızlıklar nedeniyle gelişmelere uyum sağlayamamışlardır. Üretim mallarında meydana değişikliklere babadan, dededen gördükleri yöntemlerle karşılık vermeye çalışsalar da bunda muvaffak olamamışlardır.

Ustaların, kent merkezindeki canlılığın da eskisi gibi olmadığından yakınmaları söz konusudur. Özellikle pek çok mesleğin yapıldığı, insanların ekmek parası kazandığı eski dükkânların kapalı oluşundan üzülen bahsetmişlerdir. Bu dükkânların tekrar aktif hale getirilmesi için birtakım çalışmalar yapılması gerektiğine işaret etmişlerdir.

Geleneksel meslekleri icra eden kimselerin müşteriler için uygun dağıtım ve pazarlama sistemini kuramamaları ve yurtiçi ve yurtdışında rahatlıkla satışlar yapamamaları nedeniyle pazarlama sorunun ortaya çıktığı görülmektedir.⁹⁴ Nitekim bu duruma Muğla kent merkezinde de karşılaşılmaktadır. Bazı geleneksel ürünlerin üretilmesine devam edilmesine rağmen bölgedeki pazarlama olanaklarının sınırlı olması nedeniyle zorluklar yaşanmaktadır.

Sonuç

İnsanlığın tarihi kadar eski olan el sanatları geleneği, insanoğlunun ihtiyaçları doğrultusunda giderek zenginleşmiştir. Belli bir bilgi ve beceriye sahip insanlar, farklı zamanlarda el emeği ürünler ortaya koymuşlar ve zaruri ihtiyaçların karşılanmasını sağlamışlardır. Fakat değişen teknoloji, yaşam biçimi ve ihtiyaçlar söz konusu mesleklerin de geleceğini etkilemiştir.

Modern çağın ortaya çıkardığı gelişim ve bunun beraberinde getirdiği değişim, toplumların kültürüne de yansımıştır. Fakat bu yansımaya geleneksel meslekler açısından iyi yönde olmamıştır. Nitekim geleneksel kültürün bir parçası olan el sanatları, değişimin de etkisiyle günümüzde işlevini yitirmeye başlamıştır. Çağ değiştikçe ve insanlar küreselleştikçe geleneksel olanlar da unutulmaya başlanmıştır.

El sanatlarına duyulan ihtiyaç giderek azalmış, hazır ürüne rağbet artmıştır. Bu alanlarda

92 Cavit Polat, "Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşundan Günümüze Yöresel El Sanatlarının Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme: Maraş Örneği", *Akdeniz Sanat*, 6 (12), 2013, s. 130.

93 M. Arlı, *a.g.m.*, s. 43.

94 İsmail Öztürk, "Türk El Sanatlarının Günümüzdeki Durumu (Tarihçe Sorunlar Öneriler)", *Sanat Dergisi: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Sayı: 7, 2005, s.74.

çalışacak eleman bulunamamaya başlamıştır. Dolayısıyla eski ustaların sahip olduğu meslekî bilgi ve tecrübe yeni kuşaklara aktarılamamıştır. Bu nedenle de el sanatlarıyla uğraşacak çıraklar yetiştirilememiştir. En nihayetinde ilgili mesleklerin unutulup gitmesi durumu ortaya çıkmıştır.

Muğla, geleneksel kent dokusu izlerinin günümüzde de yaşatıldığı bir yerleşim yeri olma özelliğini taşımaktadır. Tarihi Arasta'sı, Yağcılar Hanı, Saburhane Semti, Saatli Kule'si ile geleneksel olanı muhafaza etme gayretinde bir kent görüntüsü çizmektedir. Muğla, el sanatları alanında da önemli bir potansiyele sahiptir. Arşiv belgelerinden hareketle, Muğla'da icra edilen çeşitli sanat kollarına dair bilgi edinilebilmektedir. Bunlardan bazıları unutulmaya yüz tutarken bazıları ise artık unutulmuştur. Nitekim unutilan ve artık bir ustası olmayan mesleklerden biri de semerciliktir.

Arşiv belgeleri semerciliğin, tarihî Arasta'da Osmanlı Dönemi'nde icra edildiğini ve insanların bundan kazanç sağladığını göstermektedir. 20. yüzyılın sonlarına kadar da Muğla'da yapılmaya devam etmiştir. Fakat artık günümüzde bu mesleği icra eden bir usta yoktur. Son iki ustası olan Semerci Hayri Yumurtaş ve Mehmet Küçük vefat etmiştir. Onların yanında çalışan oğulları da bu mesleği devam ettirmemişler ve başka alanlara yönelmişlerdir.

Semercilik de dâhil olmak üzere geleneksel mesleklerin giderek unutulmasında belli başlı etmenler rol oynamıştır. Geleneksel mesleği icra edecek genç nesil yetişmemektedir. Bazı mesleklerin son temsilcileri kalmıştır. Gençlerin artık uzun uğraş gerektiren işlere rağbet etmedikleri, kısa zamanda daha çok para getiren çeşitli iş alanlarına yöneldikleri görülmektedir. Seri, ucuz ve bol miktarda üretilen mallar, az sayıda ve uzun sürede üretilen mallara üstünlük sağlamış ve bu malların iç piyasaya da hâkim olmasıyla tezgâhlar kapanma sürecine girmiştir. Teknolojik anlamdaki yenilikler; hazır giyim, gıda ve eşyanın yaygınlaşması karşısında kent merkezinde bulunan geleneksel meslek ustaları, imkânsızlıklar nedeniyle gelişmelere uyum sağlayamamışlardır. Geleneksel meslekleri icra eden kimselerin müşteriler için uygun dağıtım ve pazarlama sistemini kuramamışlar ve yurtiçi ve yurtdışında rahatlıkla satış yapamayarak pazarlama sorunu yaşamışlardır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

BOA, C.AS., 271/11270, 27 Zilkade 1218/9 Mart 1804.

BOA, İ.MVL. 298/12109, 22 Cemaziyülevvel 1270/20 Şubat 1854.

BOA, İ.MVL. 298/12109, 29 Cemaziyülevvel 1270/27 Şubat 1854.

BOA, ML.VRD.TMT.d. 2383, 1261/1844-1845.

BOA, ML.VRD.TMT.d. 2388, 1261/1844-1845, s. 11.

BOA, ML.VRD.TMT.d. 2389, 1261/1844-1845, s. 8.

BOA, ML.VRD.TMT.d. 2390, 1261/1844-1845.

BOA, ML.VRD.TMT.d. 2405, 1261/1844-1845.

BOA, NFS.d. 3160, 7 Rebiülahir 1251/2 Ağustos 1835.

Diğer Kaynaklar

Akça, Bayram, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Muğla’da Debağ (Tabakçılık) Esnaf Teşkilatı”, *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, S. 4, Bahar 2001, (ss. 1-7).

Akgünlü, Volkan Levent, *Temettuat Kayıtlarına Göre XIX. Yüzyılın Ortalarında Muğla’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı*, (Ed. Ahmet Yiğit), Renk Ofset Baskı, Muğla 2008.

Akpınarlı, Feriha, vd., *Kahramanmaraş El Sanatları*, Cilt: 1, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş 2014.

Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2011.

Aktüre, Sevgi, “19. Yüzyılda Muğla”, *Tarih İçinde Muğla*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara 1993.

Aladağ, Ertuğrul, *Muğla Evi*, Hamle Matbaacılık, Muğla 1991.

Arı, Mehmet, “Ahiliğin Siyasal Boyutları ve Günümüzde Yeniden Yorumlanması”, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 2008, (ss.38-55)

Arlı, Mustafa, “El Sanatlarının-Gerileme, Kaybolma ve Öğretim Biçimlerinin Değişme Nedenleri ile Geliştirilme ve Yaşatılmasına İlişkin Öneriler”. *I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri 18-21 Kasım 1981*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir 1984, (ss.41-51).

Barışta, H. Örcün, *Türk El Sanatları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

Çandarlı Şahin, Aslı, “Kentin Kültürel Aktarım Mekânları Muğla Kent Merkezi Örneği”, *ERDEM*, Haziran, Sayı: 80, 2021, (ss. 1-28).

Çolak, Melek, “Sakız Hanım’la Mahur Bey’in Muğlası”, *Konuşan Sokaklar Mentеше*, (Edt. Mustafa Gökçe-Aslı Çandarlı Şahin-Ahmet Karadeniz), Günce Yayınları, Ankara 2020, (s. 11-37).

Çubukcuoğlu, Merve İpek, “Tarihi Gerede Arastası Sağlıklaştırma Çalışması”, *Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Karabük 2019.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2007.

Dilmaç, Oğuz, “Erzurum’da Kaybolmaya Başlayan Yöresel El Sanatları”, *Akdeniz Sanat Dergisi*, 2013, 6 (11), (ss.93-101).

Ekici, Metin ve Fedakâr, Pınar, “Ege Üniversitesi” Deneyimleriyle Somut Olmayan Kültürel Mirası” Yaşatarak Koruma”, *Millî Folklor*, 25(100), s. 50-60.

Ekinci, Oktay, *Yaşayan Muğla*, Bilimsel Eserler Kolektif Şirketi, İstanbul 1985.

Evvel Zaman İçinde İzmir, (Yayına Hazırlayan: Uğur Yeğın), İzmir Ticaret Odası Kültür, Sanat ve Tarih Yayınları 10, İstanbul 2009.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, C. IX, (Sadeleştiren Mümin Çevik) Üçdal Neşriyat, İstanbul 1984.

Fidan, Süleyman, “Gaziantep’te Zanaatler: Semercilik, Çulculuk ve Palancılık”, *Journal of Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16(2), (ss. 580-593).

Glassie, Henry, *Günümüzde Geleneksel Türk Sanatı*, (Çev. Yasemin A. Süha Oğuzertem),

Pan Yayıncılık, İstanbul 1993.

Kahveci, Mücella, “21. Yüzyıla Girerken Geleneksel Türk El Sanatları”, *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara 1998, (ss. 387-397).

Kardaş, Canser, “Zamanın Yükü: Muş’ta Geleneksel Semerciliğin Son Temsilcisi Burhan Usta”, *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, Cilt 2, Sayı 2, (ss.40-50).

Kayadibi, Pakize, “Semercilik, Hamutçuluk, Kürtüncülük”, *Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi*, C. 2, T.C. Ticaret Bakanlığı Yayını, Ankara 2021, (ss. 373-384).

Keleş, Erdoğan, *XIX. Yüzyıl Ortalarında Muğla’da Aile Yapısı*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Kızıler, Hamdi, “Osmanlı Toplumunun Sosyal Dinamiklerinde Ahilik Kurumu”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 4 (2), 2015, (ss. 408-423)

Koç, Turan, “Sanat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.36, İstanbul 2009, (ss. 90-93).

Kunduracı, Osman, “Muğla- Yatağan İlçesi Turgut Köyünde Semercilik”, *14. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi*, Aydın, 11-13 Kasım 2020, (ss.95-98).

Kütükoğlu, Mübahat S., *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, TTK Yayınları, Ankara 2010.

Levent, Ayşe - Levent, Cumali, “Arapgir’in Son Palancıları”, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 2021, 7(47), (ss.1450-1461).

Maden, Fahri, “XVIII. Yüzyıl Sonu XIX. Yüzyıl Başlarında Kastamonu’da Esnaf Grupları, Zanaatkârlar ve Ticari Faaliyetler”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı:15, Güz 2007, (ss.149-167).

Mete, Zekai, “Muğla”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXX, İstanbul 2007, (ss.376-379).

Oğuz, Burhan, *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri (Tarım, Hayvancılık, Meteoroloji)*, Bölüm 3, 2/C, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.

Olivier, Antonie, *Türkiye Seyahatnamesi*, C. 2, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1977.

Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C.3, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1978.

Özdoğan, Havva, «Plansız Gelişen Meydanlarda Mekânsal Bütünleşme ve Morfolojik Bileşenlerin Çözümlemesi: Muğla Saburhane Meydanı Örneği», *MEGARON*, C. 16, S. 1, 2021, (ss.143-156).

Öztürk, İsmail, “Türk El Sanatlarının Günümüzdeki Durumu (Tarihçe Sorunlar Öneriler)”, *Sanat Dergisi: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Sayı: 7, 2005, (ss. 67-75).

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.2, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.

Polat, Cavit, “Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşundan Günümüze Yöresel El Sanatlarının Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme: Maraş Örneği”, *Akdeniz Sanat*, 6 (12) , 2013, (ss.123-140).

Polat, Cavit, *Osmanlı’dan Günümüze Maraş’ta Bakırcılık*, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2014.

Sennett, Richard, *Zanaatkâr*, (Çev. Melih Pekdemir), Ayrıntı Yayınevi, İstanbul 2009.

Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317.

Taner, Nuri, “Bir Halk Sanatı olarak Semercilik ve Türkiye’de Bu Sanatla İlgili Terim, Deyim ve Araçlar”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri V*, 23-27 Haziran 1986, Maddi Kültür, Başbakanlık Basımevi, Ankara, (ss. 377-398).

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, C.2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998.

Türkeş, Ünal, *Kurtuluş Savaşında Muğla*, Yelken Matbaası, İstanbul 1973.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1988.

Vital Cuinet, *La Turquie d’Asie*, C. III, Ernest Leroux, Paris 1893.

Zanaatkârlar Kanunu (Kanun-Name-İ Ehl-İ Hiref), Haz. Abdullah Uysal, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Yayın no:498, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1982.

Elektronik Kaynaklar:

İBB Atatürk Kitaplığı, Demirbaş No: Krt-015119.

İBB Atatürk Kitaplığı, Demirbaş: FOTO_031864, Erişim: 09.03.2023, https://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane3/Fotograf/HTayla/Foto_030000/FOTO_031864.pdf.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamid Koleksiyonu, Erişim: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91189---0005.jpg>, 05.03.2023.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamid Koleksiyonu, Erişim: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91189---0006.jpg>, 05.03.2023.

Menteşe Kaymakamlığı Resmi İnternet Sitesi, “Arasta”, Erişim: <http://www.mentese.gov.tr/arasta>, 08.03.2023.

Sözlü Kaynaklar:

Mehmet Yumurtaş, Doğum Tarihi: 1957, Semerci, Görüşme Tarihi: 21 Mayıs 2022.

Nebi Küçük, Doğum Tarihi: 1989, Semerci, Görüşme Tarihi: 23 Mayıs 2022.